

FAKİR BAYKURT' TA KADIN İMAJI: IRAZCA KARA, KEZİK ACAR

FAKİR BAYKURT' TA KADIN İMAJI: IRAZCA KARA, KEZİK ACAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Fatma KONUK

Eskişehir, 2007

FAKİR BAYKURT' TA KADIN İMAJI: IRAZCA KARA, KEZİK ACAR

Fatma KONUK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd.Doç.Dr Gülsüm Uçar

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ekim 2007

YÜKSEK LİSANS TEZİ ÖZÜ

FAKİR BAYKURT' TA KADIN İMAJI: IRAZCA KARA, KEZİK ACAR

Fatma Konuk

Alman Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ekim 2007

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Gülsüm UÇAR

Bu çalışmada Fakir Baykurt'un Irazca'nın Dirliği ve Yarım Ekmek eserlerindeki Irazca Kara ve Kezik Acar karakterleri incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın başında Fakir Baykurt'un çocukluk, gençlik ve meslek hayatı incelenerek yazar Fakir Baykurt'un dili birçok yönüyle, örnekler verilerek köylünün dilini nasıl ustaca kullandığı belirtilmiş, ardından da Fakir Baykurt' un edebi kişiliği ve bu kişiliğin oluşmasındaki etkenler hakkında bilgi verilmiştir. Türk toplumunda kadının yeri ve göçmen Anadolu kadını öncelikle ele alınarak Fakir Baykurt' un eserleri incelenmiştir. Fakir Baykurt' un bu eserleri ele alınırken Anadolu kadınının köy hayatından göç hayatına uzanan yolculuğundaki değişen ve sabit kalan yönlerinin eserlerindeki öne çıkan öğeler olduğu gözlemlenmiştir. Yazar Fakir Baykurt' un Türkiye' de yazdığı eserlerinde Türk köylü kadını en iyi ve açık şekilde ele alınması açısından Irazca' nın Dirliği eseri ve bu Türk köylü kadınının göçmen kadını olarak ortaya çıkmasındaki aşamayı en iyi örnek oluşturduğu için Yarım Ekmek eserleri incelenmiştir. Bu eserler aracılığı ile 50' li yıllardan başlayarak Almanya yıllarına kadar olan yazarın hayatındaki ve gözlemlerindeki köylü kadını ve bu kadınların göçten sonraki durumları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Roman İncelemesi ve Öğretimi dersi alan öğrencilerin, Fakir Baykurt ve Göçmen Edebiyatı ile ilgili araştırma yapan kişilerin bilgi edinmesi, eleştirel bakış geliştirmesi açısından bu çalışmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

FAKİR BAYKURT' S FEMALE IMAGES: IRAZCA KARA, KEZİK ACAR

Fatma KONUK

Department of German Language Education

Anadolu University, Graduate Scholl of

Education Sciences, October 2007

Advisor: Asst. Prof. Dr. Gülsüm UÇAR

In this study, Irazca Kara and Kezik Acar characters in Fakir Baykurt's novels "Irazca'nın Dirliği" and "Yarım Ekmek" were tried to analyze. In the beginning of this study, Fakir Baykurt's childhood, youth and Professional life were analyzed and Fakir Baykurt's language in variovs sides and how skillfully he used the language of people in the country was emphasized by giving examples, and then information on literary personality of Fakir Baykurt and factors which helped to develop this personality was given Fakir Baykurt's novels were analysed by firstly discussing womans place in Turkish society and emigrant Anatolian woman.

While dealing with these novels of Fakir Baykurt changing and invariable points in Anatolian woman's journey from country life to migroton life were observed as important factors in his novels. In the novels Fakir Baykurt wrote in Turkey as he deals with Turkish country woman the best and explicitly "Irazca'nın Dirliği" was analysed, and the reason why "Yarım Ekmek" was analysed is that is set a pattern in stage of this Turkish country woman's coming out as an emigrant woman. By these novels, information about country woman inouthor's life and in his observations and these women's conditions after migration was tried to be given.

This study is thought to be useful in developing critical view and in obtaining knowledge for students wha take Novel Analysis and Education Lesson and for people who research a bout Fakir Baykurt and Migration Literature.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Fatma Konuk'un "Fakir Baykurt" ta Kadın İmajı: İrazca Kara, Kezik Acar" başlıklı tezi..... tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
• Üye (Tez Danışmanı)	:
• Üye	:
• Üye	:
• Üye	:

Prof. Dr. İlknur KEÇİK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmada öncelikle yazarın hayatı incelenip, genel olarak Tür kadınının tarihi süreçteki yaşamı da göz önünde bulundurularak, Fakir Baykurt' un iki eseri olan Irazca' nın Dirliği ve Yarım Ekmek romanlarında yer alan Irazca ana ve Kezik ana bir nevi Türk köylü kadınının Türkiye' den Almanya' ya olan yolculundaki değişimler ve aynı kalan yönler açısından karşılaştırmaları yapılarak Türk kadınının vatanında ve göçmen hayatında yaşadıkları duygu ve düşünceleri ortaya koymaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada benden desteğini esirgemeyen öncelikle bana değerli fikir ve önerileri ile yol gösterip destek olan sayın danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gülsüm Uçar' a, bana sağlamış olduğu destek ve moral için çok değerli hocam Eğitim Fakültesi Dekanı sayın Prof. Dr. Yüksel Kocadoru' ya ve çalışmalarım esnasında benden manevi desteğini esirgemeyen eşim Timur' a sonsuz teşekkürler.

Fatma KONUK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ	11
ABSTRACT	111
DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI	1v
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	v1
İÇİNDEKİLER	v11
GİRİŞ	1
1. FAKİR BAYKURT'UN HAYATI	3
1.1. Fakir Baykurt'un Çocukluğu.....	3
1.2. Fakir Baykurt'un Gençliği.....	6
1.3. Fakir Baykurt'un Meslek Hayatı.....	7
1.4. Fakir Baykurt' un Dili ve Edebi Kişiliği.....	9
1.4.1.Fakir Baykurt'un Dili.....	9
1.4.2.Fakir Baykurt' un Edebi Kişiliği.....	14

2. TÜRK TOPLUMUNDA KADIN	19
2.1. Türkiye' den Almanya' ya Göç.....	22
2.2.Almanya' daki Türk Göçmen Kadını.....	25
3. FAKİR BAYKURT' UN ESERLERİNDE KADIN KARAKTERLER	34
3.1. Anadolu Kadını: İrazca Kara.....	37
3.2. Türk Göçmen Kadını: Kezik Acar.....	47
4. SONUÇ	60
KAYNAKÇA	64

1.GİRİŞ

Bu çalışmada, Fakir Baykurt'un Irazca'nın Dirliği ve Yarım Ekmek eserlerindeki Irazca Kara ve Kezik Acar karakterleri Türkiye' deki kadının Almanya' ya olan göçündeki değişimler ve değişmeyen öğelerin ele alınarak, karşılaştırma yöntemi ile incelenerek iki kadın karakter arasındaki benzer ve farklı yönler tespit edilmeye çalışılmıştır. Yazar Fakir Baykurt'un Türkiye'de bulunduğu dönemde yazmış olduğu Irazca'nın Dirliği eserindeki Irazca ile Almanya'da bulunduğu dönemde yazmış olduğu Yarım Ekmek eserindeki Kezik hakkındaki izlenimlerini ve düşüncelerini aktardığı bu çalışmalar Türkiye'deki kadın imajı ile Almanya'daki kadın imajının incelenmesine uygun olduğu için bu çalışma kapsamına alınmıştır. Fakir Baykurt ve onun yazarlık hayatı ile ilgilenen ve bu konuda çalışan Feridun Anadaç, Kemal Ateş, Zeki Sarıhan, Sennur Sezer, Mustafa Şerif Onaran, Engin Bölükmeşe gibi araştırmacılar tarafından incelenmiş olması bu çalışmanın ikincil kaynaklarını oluşturmaktadır.

Çalışmada amaç, Anadolu'nun önemli yazar ve edebi kişiliğinden olan Fakir Baykurt'un bu iki eserindeki kadınlar arasındaki değişmeyen özellikler ile yazarın Almanya'ya gitmesi ile dilinde ve edebiyatında ortaya çıkan farklılıkları ve yazarın gözlemleyip, kaleme almış olduğu Türkiye'deki Anadolu kadını ile bu Anadolu kadınının Almanya'da karşımıza çıkan halini ortaya koymaktır.

Bu iki eser kapsamında, iki kadın karakterinin incelenmesinden önce, Fakir Baykurt'un hayatı, edebi yönü, dili kullanım şekli, Türk toplumunda kadının durumu ve yazarın kadınlara bakış açısı ve onları başka eserlerinde ele alış şekli, incelenerek,yazarın kadınlarla ilgili fikir ve bakış açısı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Çalışmada yazarın hayatı öncelikle anlatılacak, gene yazarın eserlerini kaleme alırken kullandığı dil ve edebi tarz ele alınacak, Türk toplumundaki kadın ve kadının gelişimi

ve bu gelişimde bir süreç olan göç hayatı incelenecek, daha sonra Irazca Kara ve Kezik Acar kişilikleri ayrıntıları ile incelenerek, Türk köylü kadınının Türkiye' den Almanya' ya olan yolculuğundaki gelişmeler ortaya konmaya çalışılacaktır.

Bu çalışma, Alman Dili Eğitimi Ana Bilim Dalında öğrenim gören öğrencilerin kolaylıkla empati kurabilecekleri bu eserlerdeki kadınları, kendi yakınları ile karşılaştırarak bu eserler ile kadın imajına eleştirel bir yaklaşma fırsatı sunabilir. Ayrıca bu çalışmanın Fakir Baykurt ve kadın imajının incelendiği çalışmalara ve araştırmalara da kaynaklık etmesi amaçlanmıştır.

1.BÖLÜM

1.FAKİR BAYKURT'UN HAYATI

1.1. Fakir Baykurt'un Çocukluğu

Fakir Baykurt 1929'da Burdur'un Yeşilova ilçesine bağlı Akçaköy'de doğmuştur ve çocukluk yıllarının büyük bir bölümünü burada geçirmiştir.

Fakir Baykurt gibi köyde doğan çocukların, özellikle de o yıllarda nüfus kütüğüne hemen yazılmaları mümkün olmadığından, bazen bir iki yıl sonra bazen de ölen çocukların yerine yazıldıklarından tam olarak ne zaman doğduğu belli değildir.

Yazar doğum gününü Benli Yazılar¹ da 1929 yılının Haziran ortasında "Arpalar biçilirken", diye belirtmiştir.

Güzel geçen bir çocukluk döneminin ardından, 1936' da okula başladıktan iki yıl sonra babasını yitirmek Fakir Baykurt'un ilk büyük üzüntüsü olmuştur. Özüm Çocuktur adlı otobiyografisinde o günleri şöyle anlatır:

"Evin içinde itişip kakışıyoruz. Başta dul bir ana. Başında bir kalbur çocuk. Tek başına erip yetemiyor besbelli. Evin büyüğü diye her işin zorunu Gazi ağabeyime yüklüyor. O, beni de işe koşturmak için dikime dikime konuşuyor, durmadan 'değilim' dedirtiyor. Değil okumak, istersen uç. Herkesin yaptığı işi yapmalı, sonra okumalı. Doğrusu da bu."²

¹ Fakir Baykurt, **Benli Yazılar** (1. Basım. İstanbul: Papirüs Yayınevi, Ekim 1998), s. 40-43.

² Fakir Baykurt, **Özüm Çocuktur** (1. Basım. İstanbul: Papirüs Yayınevi, Temmuz 1998), s.96-97.

Eşinin ölümüyle köy yerinde yalnız ve çaresizlik içinde kalan annesi zorlukların ve yalnızlığın üstesinden gelmek için eli iş tutan bütün çocuklarını işe koşmak zorunda kalmıştır. Fakir Baykurt ise ayağında bağcıklı ayakkabısı, üstünde ceket ve pantolonuyla, başında ay yıldızlı şapkası, elinde kitap dolu çantasıyla okula gitmenin hayallerini kurmuştur. Ancak, bir süre sonra köyde kalmaya devam ettiği müddetçe bu hayallerini gerçekleştiremeyeceğini anlamıştır. Onun tek kurtuluşu onu okutacağını söyleyen dayısıdır. Puslu bir günde anasının ve akrabalarının elini öpüp kardeşleriyle sarılıp vedalaşarak dayısıyla birlikte köyden ayrılmıştır.

Ancak büyük ümitlerle gittiği Aydın'ın Burhaniye köyünde beklentileri boşa çıkar, okuluna devam edemez.

Dayısı onu türlü bahanelerle okula göndermediği gibi, kendi işlerinde de çırak gibi kullanır. Küçük yaşta yaşadığı babasının ani ölümü, annesinden ayrı kalışı, okuma umudunu kaybetmesi Fakir Baykurt' ta büyük bir hayal kırıklığı yaratır. Ancak yaşadığı tüm bu olumsuzluklara rağmen Fakir Baykurt asla hayallerinden, heveslerinden ve özlemlerinden vazgeçmez, Burhaniye' yi adeta bir gün mutlaka kurtulacağı bir sürgün yeri gibi görür. Fakir Baykurt Burhaniye' deki "Sürgün hayatını" Özüm Çocuktur adlı otobiyografisinde şu şekilde tanımlar:

"(...) öyle susuz kalmış gibi kuruyorum. Köyden ayrılıp dayımın yaşadığı Burhaniye'ye gidişim, istediğim olmadan orda kalışım, yaşamımın ilk sürgünü oldu. Bakalım ne zaman bitecek?"³

Ancak bu sürgün yerinde de Fakir Baykurt kaderine boyun eğmemiş, inatla baş kaldırmaya, yaşamına kendi istediği gibi yön vermeye çalışmıştır. Fakir Baykurt hayatına giren tüm insanlarla köy dışındaki dünyayı çözmeye, okumanın yolunu bulmaya çabalamıştır.

Bu insanlardan birisi de müfettiş İsmet Hanımdır. Fakir Baykurt onu pür dikkat dinleyip izleyerek kendi kendine ilk sorgulamasını gerçekleştirir. Fakir Baykurt Özüm Çocuktur' da İsmet Hanım' dan etkilenişini şöyle anlatır:

³ Baykurt, a.g.e., s.112.

“Okumaya gitmek için ilkokulun bitmesini bekliyorum. Köy Enstitüsü’nden başka okul bilmiyorum. İsmet Hanım ortaokullardan, liselerden söz etti. Burdur’da lise yok. Sordum Isparta’da var mı? Orda da yok. Ta İzmir’e, İstanbul’a gitmek gerekiyor. Anamın gücü yetmez. İsmet Hanım, “Hangi okul olursa olsun, git oku, başını bir yere sok, köyün rezilliğinden kurtul.” Diye öğüt veriyor. Bizim köyü beğenmediği açık. Köy işlerinin ağırlığından ötürü bende beğenmiyorum. Başımı kurtarma konusunda onun gibi düşünmüyorum; anam kardeşlerim ne olacak? Yalnız kendi başımı kurtarmam doğru olur mu? Köyümün yüzüne bakamam o zaman.”⁴

Fakir bir köy çocuğu olan Baykurt bu sözleri ile karanlığın hangisinden yakındığını ve özlediği aydınlığın ne olduğunu açıkça ifade etmektedir. Fakir Baykurt her türlü kalkınmanın ancak eğitimle gerçekleşebileceğine inanmıştır.⁵

Görüldüğü gibi amacı hiçbir zaman sadece kendini kurtarmak olmamıştır. Köyde bıraktığı anası ve kardeşlerinin sorumluluğu her zaman üzerindedir. Özellikle annesi gibi çileli kadının dramı onu öyle derinden etkiler ki, daha sonra eserlerinde konu edeceği gibi Anadolu kadınının kurtarılması gibi bir duygusal görev edinir kendine. Hatta bu duygu o kadar derin ve köklüdür ki, genel anlamda tüm ezilen kadınlar için duyulan bir sorumluluk halini alır.(3. Bölümde bu konu ayrıntılı olarak ele alınacaktır.)

Dayısının askere alınması üzerine köyüne dönen yazar ilkokula bıraktığı yerden devam etme şansını yakalar. Bu onun için önemli bir adımdır. Daha İlkokuldayken duygularını şiire aktarmaya başlar ve öğretmenlerinin dikkatini çeker.

1943 yılında İlkokulu bitirerek Isparta Gönen Köy Enstitüsü’ne girmesiyle şiir yazmaya da hız verir.

“ Köy Enstitüsü’nde okuyan yaşça büyük bir komşusu, bir yaz okulda öğrendiği parmak hesabıyla şiir yazmayı gösteriyor Fakir’e; hemen giriyor yanındaki yöresindeki kişileri, olayları şiire dökmeye. Bunu önce öğretmeni yakalıyor; (...) yetenekli öğrencisini her fırsatta öne sürüyor, şiirlerini okutuyor. Fakir Baykurt’un kurtuluşu da, ömür boyu sürecektir dertleri de böyle, şiirle başlıyor.”⁶

⁴ Baykurt, **a.g.e.**, s.211-212.

⁵ bkz. Veysel Arseven, “Fakir Baykurt,” **Yedi tepe**, (15 Temmuz 1958), s. 1.

⁶ Sanat, edebiyat, şiir, öykü, söyleşi www.adanasanat.com/23k 17 Aralık 2005.

1.2. Fakir Baykurt'un Gençliği

Gönen Köy Enstitüsünde yazdığı şiirlerle yazı hayatına başlayan Fakir Baykurt, ilk denemelerini de bu yıllarda yayınlamaya başlar. 1946' da yazdığı 'Fesleğen Kokulama' adlı şiiri Eskişehir' de yayımlanan Türk' e Doğru dergisinde yer alır. Bütün köy çocukları gibi Enstitü' de hayatı değişen Fakir Baykurt, daha Enstitü' de iken okumaya yazmaya merak salmıştır. Okul kütüphanesinde görev alan Fakir Baykurt burada Orhan Veli, Sabahattin Ali, Nazım Hikmet gibi Türk yazar ve şairlerle ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın bastırıldığı Dünya Klasikleriyle tanışır.⁷

Toplumun ve sanatın yerleşik kurallarına karşı çıkan bu yazarların görüşleri doğrultusunda Fakir Baykurt da çevresine eleştirel hatta analitik bir bakış açısıyla yaklaşır. Ayrıca Sabahattin Ali gibi kendi yöresinin gerçeğini ve toplumsal sorunlarını özümsemiş bir yazar da ona düşünsel önderlik yapmıştır.

Bir köy çocuğu olan Fakir Baykurt, Köy Enstitüsü'ne başladıktan sonra hayatında ciddi değişimler olmuş, bu değişimler de hayatına ve yazarlığına yansımıştır.

“1943 yılında girdiği Isparta /Gönen Köy Enstitüsü'nün ona kazandırdığı değerler için öz yaşam öyküsünü anlattığı Özüm Çocuktur ve Köy Enstitülü Delikanlı kitaplarını okumak gerekir.”⁸

Önceleri Tahir Baykurt adını kullanarak biçimsel olarak Orhan Veli'nin Yaprak dergisini çıkardığı dönemdeki tavrını izleyen, ama içerik yönünden Anadolu gerçeklerine yönelen şiirler yazan Fakir Baykurt, bu şiirlerini içeren ilk kitabı “Bir Uzun Yol” u ancak 1989' da yayımlatabilmiştir.⁹

⁷ bkz. Zeki Sarıhan, “Fakir Baykurt, Ayaklanan Öğretmenlerin Lideri”, **Öğretmen Dünyası Dergisi**, Cilt No 22, Sayı No 239 (Kasım 1999), s.6.

⁸ Sennur Sezer, “Köy Kökenli Emekçilerin Yazarı Fakir Baykurt”, **Varlık Dergisi**, Cilt No 27, Sayı No 1106 (Kasım 1995), s. 37.

⁹ bkz. Gürel Tüzün. **Ana Britannica Ansiklopedisi**, cilt 3, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2004, s. 540.

Zamanla imgelerle yüklü ve süzölmüş anlatımlarla dolu olan şiir, toplumsal gerçekliğin anlatımında ihtiyaç duyulan ayrıntılı betimlemelere cevap veremeyince Fakir Baykurt 1950' den itibaren öyküye, daha sonra da romana yönelir. Ona göre öykü, “ yazıldığı dönemin tarihsel, toplumsal renklerini, özelliklerini içermeli, az da olsa belge işlevi üstlenmeliydi.”¹⁰

Ancak henüz çok genç yaşta olan yazar daha ilk öykü çalışmalarında eleştiriye uğramıştır.

1.3. Fakir Baykurt' un Meslek Hayatı

1948'de Enstitüyü bitiren Fakir Baykurt, Burdur'a bağlı Yeşilova'nın Kavacık ve Dere köylerinde öğretmenlik hayatına başlamıştır. Çocukluğundan itibaren yaşamı hep sorgulamış ve hep değiştirmek istemiş bir insan için belki de en önemli fırsatı yakalayan Fakir Baykurt, kendi aklında değişen Dünyayla paralel olarak diğer insanların da yaşamlarını değiştirecektir.

Fakir Baykurt öğretmenliğe başlamış ancak umduğunu bulamamıştır. Çünkü toplumun ve bireysel olarak da insanların değişmeye ne kadar dirençli olduklarını görerek sarsılmıştır. “Kavacık Köyü” nün Öğretmeni” adlı eserinde Fakir Baykurt öğretmenlik yaşantısındaki hoşnutsuzluğunu ve korkularını şu sözlerle dile getirir:

“Bir ara baktım, kimi dersleri tıpkı ilkokulda beni okutan öğretmenim gibi yapıyorum. Düşündüm: Bu durumda öğretmenlik yerinde sayar! Onun gibi anlatıyor, onun gibi sorular sorup yanıt istiyorum. Gerçi ezberletmiyorum, uzun uzun not yazdırmıyorum; ama kendi kendimin yöntemlerini sevmiyorum. Yalnız Orhan Veli'nin şiirleştirdiği La Fontaine fablları ile Nasrettin Hoca fıkralarını ezberletiyorum. Onlar güzel düzenlenmiş sözler. Belleklerinin altında bulunsun istiyorum. Ama nedense bu yaptıklarım beni doyurmuyor. Acaba komşularla ilişki de nasılım? Hani hem kafaca, hem iş yaşamında, hem toplu yaşamda geliştirecektim onları?”¹¹

Tüm şüphelerine rağmen Fakir Baykurt önce içinde bulunduğu toplumun öğretmeni olacak , sonra da bu toplumun sanatçısı olma yönünde adım adım ilerleyecektir. Bu yolda her

¹⁰ Tüzün, a.g.e., s. 540.

¹¹ Fakir Baykurt, “Kavacık Köyünün Öğretmeni”, (1. Basım. İstanbul: Papirüs Yayınevi, Kasım 1999), s. 5, 6, 41.

zaman “ Halk gibi düşünmeyenlere, halkın acılarını hissetmeyenlere duyduğu öfkeyi (...) dile getirmiştir. Bazı aydınların bu anlamda eksiklerini görerek, eserlerinin değersizliğini, yaşamlarının değersizliğini hatırlatmıştır.”¹²

Kavacık ve Dere köylerinde beş yıl süren bir öğretmenlik döneminden sonra 1953’te Gazi Eğitim Enstitüsü’nün edebiyat bölümüne giren yazar, Mustafa Nihat Özön, Faik Reşit Unat, Sami Öngör, Kemal Demiray gibi tanınmış öğretmenlerden ders almış, Enstitü’nün Güldikeni adlı duvar gazetesinde şiirleri, tanınmış gazete ve dergilerde de öyküleri yayınlanmıştır.

Yazar bu süre içinde boş durmayarak şehir içindeki tüm etkinliklere katılmıştır. Bu sayede hem ufku genişler hem de tanınmış yazarları, gazete ve dergiler ile yayınevlerini tanıma fırsatını elde etmiştir.

1955’ de Gazi Eğitim Enstitüsü’nden edebiyat öğretmeni olarak mezun olan Fakir Baykurt ilk olarak Sivas’ta, Hafik’te Türkçe öğretmenliğine başlamıştır. Daha sonra ise Konya Astsubay Hazırlama Ortaokulu’nda Türkçe öğretmenliği yaparak 18 aylık askerliğini tamamlamış, sonra Artvin’in Şavşat Ortaokulu’na atanmıştır. Kısa bir süre sonra ise politik nedenlerle Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü’nde pasif bir göreve getirilmiş, ayrıca Bakanlık emrine de alınmıştır.

Siyasi çalkantıların durulmasıyla görevine dönen Fakir Baykurt Ankara’nın ilçe ve köylerinde ilköğretim müfettişliğine başlamıştır. Daha sonra bir grup eğitimci ile birlikte Amerika’da Indiana Üniversitesi’ne ders araçları konusunda mesleki eğitim yapmaya gönderilip orada bir yıl okuyup yurda dönmüştür. Fakir Baykurt bu süre içinde Jamaika, İngiltere, Bulgaristan ve Macaristan’ı gezme fırsatını yakalamıştır.

1962 yılından itibaren TÖS’ün (Türkiye Öğretmenler Sendikası) başkanı olarak görev alan Fakir Baykurt’ un müfettişlik görevine bu esnada son verilmiş, sık sık da bakanlık emrine çağırılmıştır.

¹² **Tavr**, Ekim 2005 (Makale)

www.grupyorum.Net/tavr/goruntu.Php?Makale-id=6628.5govde=sayıid

Tüm bunlara rağmen yazar mücadelesine yılmadan devam etmiştir. Fakir Baykurt eğitimde fırsat eşitliğine çok önem vermiş ve bununla ilgili çalışmalarını meslek hayatı boyunca sürdürmüştür.

Görüldüğü gibi Fakir Baykurt (hayatının düzenli akışında zaman zaman aksaklıklara sebep olsa da) işinde ve fikirlerinde idealist ve hümanist tavrını hep korumuştur.

Fakir Baykurt' un bu idealist tavrını tanıyan Mevlüt Kaplan bunu şu sözleriyle dile getirmektedir:

“Eğitimsizliğine hiç mi hiç diyecek yoktu. Ne var ki yazarlık yönü başına gelmedik bela bırakmadı. Açığa alınmaların, sürgünlerin, tutuklanmaların ardı arkası kesilmedi.”¹³

Başına gelen tüm bu talihsiz olaylardan dolayı Fakir Baykurt ülkeden bir süreliğine ayrılmaya karar vermiştir.

1.4. Fakir Baykurt' un Dili ve Edebi Kişiliği

1.4.1 Fakir Baykurt'un Dili

(1. Bölümde kısaca değinilen) Fakir Baykurt' un yazar, aydın, sendikacı, öğretmen ve gurbetçi olarak yoğrulan yaşamı onun edebi kişiliğini de etkileyerek, ortaya gerçekçi, gözlemci, kimi zaman nüktedan, halkın diliyle halkı yine halka anlatmaya çabalayan muhteşem bir romancı çıkarmıştır.

Köy kökenli bir yazar olan Fakir Baykurt bu yaşama doğrudan tanıklık ederek, bir yönde köy ortamına ve burada yaşayan insanların umarsızca çabalarına duyduğu saygı ve sevgiyi dile getirirken, diğer yanda ise kent insanı olmaya çalışan aydınlanmış bir aydının bakış açısıyla köy insanını kurtarma görevini üstlenerek eserlerini yaratmıştır. Onun eserleri adeta “sanat toplum içindir” düşüncesinin bir sembolüdür. Yazarın Kara Ahmet Destanı ile ilgili Talip Apaydın' la yaptığı söyleşideki şu sözleri bu görüşün bir yansıması gibidir:

¹³ Mevlüt Kaplan, “Fakir Baykurt'un Edebiyatçı Kişiliği,” **Öğretmen Dünyası**, Cilt no 22, Sayı no 239, (Kasım 1999), s.20.

“Eğer bütün köylülerin, emekçilerin sevdiği, yararlandığı bir yazar olacaksan, ayağını yere, toprağa basacaksın (...) Köylülerin, emekçilerin yaşamına bakacaksın. Onların dertlerini anlatacaksın. Neler çekiyor insanlar bir lokma ekmek için, nasıl alın terinin karşılığını alamıyor, bir çırpıda asılı kalıyor emekçilerin karşılığı, dikkatle bakacaksın, oradan onların yaşamından konular alacaksın.”¹⁴

Fakir Baykurt ününü de sevilen bir yazar oluşunu da köylünün, emekçinin yaşamından çıktığı anlatılarının konuları kadar kullandığı dile de borçludur. Köyün, köylünün dilini ustalıklı kullanan Fakir Baykurt bunu yaparken ne abartıya kaçmış, ne de yapmacık olmuştur. Aksine dilinin sadeliği hiç bozulmamış, her eserinde daha da süzölmüş, arı bir Türkçeyle karşımıza çıkmış, Türk dilinin özgün kullanımına büyük önem vermiştir.

“(Uyar’ a göre) Türk dili (adeta) onun ağzından gerçek kimliği ile ortaya çıkıyor, daha da güzelleşiyordu.”¹⁵

Fakir Baykurt’ un dilinin güzelliği sadece gerçekleri yazmasından değil, aynı zamanda onları doğallıkla sunabilmesinden kaynaklanmaktadır. Fakir Baykurt’ un dili bir su damlası kadar sade ve akıcı, demir kadar sağlam ve geri döndürülemezdir. Fakir Baykurt’ un sadeliği yetişme tarzından ve yaşam tercihlerinden, bükölmezliği ise doğru bildiklerini korkusuzca yazmasından ileri gelmektedir.

Zaten Yapıtlarında “Millet çoğunluğunun anladığı dili” kullandığını belirten ve edebiyatı milli yapanın konu değil, dil olduğunu öne süren Baykurt’ un dili doğal, yalın, şiirsel bir halk Türkçe’si olarak değerlendirilir. Fakir Baykurt dil konusundaki düşüncelerini şöyle anlatmaktadır:

“Ben anamdan, teyzemden, köylülerimden duyduğum güzel sözleri hep yazdım. Sonra benim oldu onlar. Ben “Türkçü” olmadım hiçbir zaman, ama dile gelince Türkçüden çok Türkçüyüm, eğer öyle bir şey ölçülecekse; yani ben dile canımı veririm. O sıradaştır, cesaretimi ben orada bulurum, aydınlık hep oradadır”¹⁶

¹⁴ Talip Apaydın, “Fakir Baykurt’un Yazarlığı,” **Öğretmen Dünyası**, Cilt No 22, Sayı No 239, (Kasım 1999), s. 33.

¹⁵ Bahattin Uyar, “Fakir Baykurt ve Ölüm,” **Öğretmen Dünyası**, Cilt No 22, Sayı No 239, (Kasım 1999), s.18.

¹⁶ Ertekin Akpınar ve Diğerleri, “**Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**”, Cilt 1, Yapı Kredi Yayınları, 2001, İstanbul, s.157.

Doğrular Fakir Baykurt için köylünün ve emekçinin gerçeğidir. Fakir Baykurt için yazarlık ise çok hassas olmakla birlikte yaşadıklarından ve tecrübelerinden yararlanarak her şeyi olduğu gibi eserlerine yansıtmaktır. Baykurt' a göre:

“Köylünün düşünüyü kavramamış bir edebiyatçının sadece köylü ağzı kullanması bir hiçtir. Bırakalım şiveyi, dilin kendisi bile düşünceyi taşımanın bir aracı değil midir? Asıl olan şiveden önceki düşünce, düşünceden önceki yaşamdır. Konu böyle ele alınırsa edebiyatta yerel dilin yerinde ve uygun oranda kullanılması yararlıdır.”¹⁷

Bu sözlerle Fakir Baykurt dil ve düşüncenin birbirini tamamlayan unsurlar olduğunun altını çizmekte, yerel dilin edebiyatta kullanılmasının önemine dikkat çekmektedir.

Bu anlayış doğrultusunda Fakir Baykurt' un dili kullanırken bazen özellikle halkın kullandığı deyimleri ve ifadeleri seçerek adeta yöresel ifadeleri ulusallaştırma çabasına giriştiği görülmektedir.

Örneğin: “**Irlanmak**: İki yana sallanmak. ‘**Irlanarak**, öne arkaya sallanarak, imamlık görevini yerine getiriyordu.’

Geycek: Giyecek. ‘Öğle sonuna kadar **geycek** yumuştu İrazca.’

Farımak: Tükenmek, bitmek, ihtiyarlamak. ‘Tosunda senin sırtında yetiyecek. Ama tam o yetiyecek, sen **farıyacaksın**.’

Çımkışmak: Uyuşmak. ‘Üstünde yorgan yoktu. **Çımkışıp** kalmıştı.’

Kırçılmak: Bölünmek, parçalanmak. ‘Başı ezilmiş, beli **kırçılmıştı**.’

Hışınmak: Vuracak gibi yapmak. ‘Ah met de **hışındı**.’

Atma: Yapıların üzerini örtmede kullanılan kalın ağaçlar. ‘Hemen içeri girdi, **atma**’nın üstünde ki kıl çuvallardan birini aldı, verdi Velikul’a.’

Aralaşmak: Uzaklaşmak. ‘İrazca baktı ki kolay kolay **aralaşmıyor**, tuttu kolundan.’

Arılı: Edepli. Arsızlık, huysuzluk etmeyen. ‘Haçça dünyanın en **arılı**, en utangaç kadını.’

Asmak: Hevrek. ‘Mısır **asmaklarını** duvarda ki çivilere astılar.’

Boz: Ekilmemiş yer.

Boy: Bölüm, kısım, kategori. ‘Üç **boya** ayırdılar köyü. Bir lira, bir buçuk lira, iki lira.’

Börtmek: Şişmek. ‘Dilleri sıcaktan **börtmüştü**.’

Bun: Bunaltı, sıkıntı. ‘Yalnız **bun** verip durma...’

Bükeç: İp, organ büken basit bir aygıt. ‘Az önce gördüm kocanı **bükencin** başında ulan.’

Çalkama: Ayran. ‘Çay pişireyim, çalkama yapayım mı?’

¹⁷ Halkın Sanatçısı, Halkın Öğretmeni: Fakir Baykurt, **Tavır** (Ekim 2005)
www.grupyorum.net/tavir/goruntu.php?makale-id=662&s_govde=&s_sayi_id=&

Doluk mak: Ağlamaklı olmak. ‘İçi **dolukup** gidiyordu.’

Döğ me aşı: Keşkek denilen yiyecek. ‘Fura fura **döğ me aşına** döndürmüşsün.’

Evleklemek: Tarlayı saban iziyile evlek denilen bölümlere ayırmak. ‘Muhtar üst baştan **evleklemiş**.’¹⁸

Dönemin yazarları Fakir Baykurt’ un bu tarz dil kullanımı için bazı sakıncalar olabileceğini söylemişler, okurların bu deyim ve sözcükleri anlayamayacaklarını belirtmişlerdir. Fakir Baykurt kıvrak zekâsıyla buna da bir çözüm bularak bazı deyim ve sözcüklerin açıklamalarını aynı cümleler içine yerleştirerek bu sorunu çözmeye çalışmıştır.

Örneğin:

“İşe yaramaz **kofalara**, yararsa bir dam toplarken saçaklara, pardıların arasına koymaya yarardı.”¹⁹

Burada kofaların ne işe yaradığı hakkında bilgi vererek onu biraz açıklamış olmaktadır.

“Dürü büzülüyordu **taktukun** içinde. Harman süpürgesi, semer, zelve, boyunduruk, üzüm sepetleri, bir tekne eskisi...”²⁰

Burada da ilk cümledeki **taktuk**, daha sonra ki cümleyle açıklanmıştır.

Yazar çoğu yerde yazı dilindeki sözcüklerin şivelerde aldığı biçimleri yeğlemiştir: Güneş yerine **gün**, ikindi yerine **ikindin**, çizgi yerine **çizik** gibi.

Fakir Baykurt halk diline sadık kalarak yöre halkının olay ve duygularını ifade ederken kullandıkları sözcükleri söylediği gibi eserlerinde kullanmayı tercih etmiş, bu da bazen eksilteli anlatım şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bazı sözcükler aşağıdaki gibi örneklendirilebilir:

¹⁸ Kemal Ateş, “Fakir Baykurt’ un Yapıtlarında Yerel Öğeler”, **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Cilt No 9, Sayı No 104 (Ekim 1996), s. 11-12.

¹⁹ Fakir Baykurt, **Yılanların Öcü** (9. Basım. İstanbul: Adam Yayınları, Ocak 1995), s.20.

²⁰ Fakir Baykurt, **Tırpan**, (7. Basım. İstanbul: Adam Yayınları, Ocak 2000), s.52.

“**Yuyucu** (ölü yıkayıcısı): **Yuyucu** görsün yüzünü.”²¹

“**Yer** (yer yatağı): Kalk **yerleri** hazırla.”²²

“**Ağır**(ağır misafirler): Burada **ağırlar** vardı.”²³

Örneklerden de anlaşılacağı gibi Fakir Baykurt eserlerinde daima kaynağın özüne sadık kalıp halkın kullandığı dili tüm yalınlığıyla aktarmıştır.

Fakir Baykurt’ un dili Burdur, Denizli, Isparta gibi batı ve iç Anadolu illerinin diline dayanmaktadır. Aynı zamanda doğaya dayalı bir dildir. Bu benzetmelerinde, istiarelerinde, mecazlarında açıkça görülebilmektedir .

Fakir Baykurt her ne kadar eleştirilere maruz kalsa da halkın dilini değiştirmemeyi, onu olduğu gibi kullanmayı tercih etmiş, anlaşılama riskine rağmen ikilemeleri de bolca kullanmıştır.

“Bunların da pek çoğu yereldir: **mal maşat, söge siye**. İkilemelerin pek çoğunu da kendisi uydurur: **kıyım döküm**. İkilemeler kimi zaman üst üste kullanılır: **Ucun kıyı** sabah oluyordu. **Uzun kısa** bütün minarelerde ezanlar başlamıştı. Eski Ankara’nın olduğu yerlerde, **eski yeni, uzak yakın** semtlerde ocaklar yanmıştı.”²⁴

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi Fakir Baykurt anlatımında halka mal olmuş deyiş özelliklerine, atasözlerine ve deyimlere yer vererek, adeta halkın bilinçaltını konuşurarak, eserlerinde doğal, yalın, şiirsel bir halk Türkçesi yaratmış, edebiyatı milli yapının konu değil, dil olduğunu öne sürmüştür. Fakir Baykurt dil konusundaki düşüncelerini ve dilin kendisi için önemini şöyle anlatmaktadır:

“Dil ile somutu anlattığımız gibi soyutu da anlatabiliriz. Ama bunları anlaşılır şekilde, yani ‘anamlı’ olarak ortaya koymak zorundayız. Ben roman yaparken; dil ile bir durum, bir düşünce, bir olay, bir insan anlatırken; soyutçu tutumdan da, somutçu tutumdan da yararlanmanın uygun olduğunu sanıyorum. Dil devriminden yanayım, ama daha çok halk kaynaklarından beslenen ve halkın anlamakta zorluk çekmeyeceği bir dil anlayışını benimsiyorum. Sanatın estetik yücelik taşıması yanına işaret etmek istemişlerse, büsbütün haksız sayılmazlar. Yukarıda da değindim, estetik tamlığa ulaşmamış

²¹ Fakir Baykurt, **Kara Ahmet Destanı**, (7.Basım. İstanbul: Adam Yayınları, Kasım 1990), s.51.

²² Baykurt, **a.g.e.**, s.60.

²³ Fakir Baykurt, **On Binlerce Kağıt**, (4.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1980), s.111.

²⁴ Ateş, **a.g.e.**, s.13.

yapıtlarımız yeterince halka yararlı olamazlar. En olgun sanat yapıtlarıyla, insan için, halk için demek gerek.”²⁵

Sonuç olarak Fakir Baykurt’ un dili, kaynağını ve konusunu halktan alan, Türk dilinin inceliklerini ve duygu yoğunluğunu aktaran, aynı zamanda estetik kaygı güden bir dil anlayışıdır.

Fakir Baykurt’ un “Elimden geldiği kadar dilimi dil, yapıtımı yapıt yapmaya çalışırım. Keşke gücüm yetse daha iyisini yapabilsem”²⁶ sözleri onun dil anlayışını açıkça göstermektedir.

1.4.2. Fakir Baykurt’ un Edebi Kişiliği

Daha önce de belirtildiği gibi Fakir Baykurt’ un eserleri hem dil hem de konusu itibarıyla köy edebiyatı ya da köy romanı kategorisine konularak değerlendirilen Fakir Baykurt, amacının köy romanı değil, “(...) köydeki yaşamın romanı”²⁷ nı yazmak olduğunu sıkça dile getirmiştir.

Köy kökenli bir yazar olan Fakir Baykurt, Türk köylüsünü ta içinden tanımış ve yaşamış olduğundan, o insanlara duyduğu sevgiyi ve hayranlığı daima ön planda tutarak eserlerini yaratmıştır. Bu insanlara karşı kent soylu yazarlara göre daha hassastır. Bu hassaslığı köylü kimliğini yitirmek zorunda kalan gurbet insanlarına karşı da göstermiştir.

Fakir Baykurt’ a göre en iyi köy romanını ya da köy hikayesini ancak kendisi gibi köy gerçeğini doğrudan yaşayan, onu ta derinden hisseden ve roman kurgusuna yansıtan yazarlar yazabilirlerdi. Fakir Baykurt’ a göre ancak “(...) gördüklerini, yaşadıklarını, iyi bildiklerini,

²⁵ Mehmet Başaran, “Fakir Baykurt’ la Söyleşi,”

www.adanasanat.com/23k_27.12.2005;

bu konuda ayrıca bkz. Ertekin Akpınar ve Diğerleri, “ **Tanzimat’ tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**”, Cilt 1, Yapı Kredi Yayınları, 2001, İstanbul, s.156,157.

²⁶ Sezer, **a.g.e.**, s. 44.

²⁷ Akpınar, **a.g.e.**, s. 157.

bir de bildiklerine dayanarak tasarladıklarını, yani onlardan meydana getirdiği kompozisyonları”²⁸ yazan, gerçekçi bir yazardır.

Görüldüğü gibi Fakir Baykurt’ un edebi kişiliğinin temelini içinde yetiştiği köy ortamına ve burada yaşayan insanların umarsızca çabalarına duyduğu saygı ve sevgi oluşturmaktadır.

Diğer yanda ise Fakir Baykurt aynı zamanda bu sınırları aşma başarısını da göstererek edinilmiş bir bilinçlilik durumuna ulaşmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi Fakir Baykurt kent insanı olmaya çalışan aydınlanmış bir aydının bakış açısıyla köy insanını kurtarmayı adeta kendisine görev edinmiştir.

“(Fakir Baykurt) Türk köylüsünü (adeta) iman edercesine sever. Tıpkı çocuğunu seven, şefkatli bir ana gibi. Yerinde okşar, yerinde sever, yerinde de şamarı basardı. Köylünün geri kafalı olabileceğine asla inanmıyordu. İnandığı şey Türk köylüsünün aydın ve gözü pek yöneticilerden mahrum oluşuydu.”²⁹

Fakir Baykurt’ a göre Türk köylüsü eğer iyi yönetilir ve eğitilirse kötü talihini mutlaka yenecektir. Bunun için de köylerdeki çiftçilerin örgütlenmesinden, toprakla ilgili tüm değişikliklerde köylünün kendi kaderi üzerinde söz sahibi olması gerekmektedir.

Köyden kente göç eden nüfusun köyde sürdürdüğü çağdışı ve yoksul yaşamı kente taşınması yüzünden Türkiye’nin genel görüntüsünün bozulduğunu düşünen Fakir Baykurt kendisi gibi birkaç duyarlı sanatçı ile birlikte bu sorunları sürekli gündemde tutarak yönetenlerin ve düşünenlerin dikkatini çekmeğe çalışmıştır.

Yazar, romanlarını yazarken romanın toplumu etkileme gücünün çok farkındadır. Bunu adeta bilinçli olarak insanları rahatsız etmek için kullanmaktadır. Onun amacı adeta insanlara empoze edilmeye çalışılan mutluluk oyununu bozmaktır. Özellikle köy gerçeğini içinden yaşamayan, köyü kentten bakarak görmeye çalışan kent soylu yazarların yarattıkları pembe hayaller yazarı rahatsız ettiğinden, bazı eserlerinde özellikle iğneleyici ve kışkırtıcı olmuştur. Bu konudaki duygu ve düşüncelerini Fakir Baykurt şu şekilde dile getirmektedir:

²⁸ Hikmet Dizdaroğlu, “Fakir Baykurt’ un Hikayeleri,” **Türk Dili**, Cilt no 11, Sayı no 123, (Ekim 1961), s.189.

²⁹ Arseven, **a.g.e.** , s. 1, 2.

“Sanat eserini diri tutan yapı, ‘öz’ den çıkar. Romancılar halktan gelen öz’ü iyi kavrayamamışlarsa, o öz’e uygun sağlam bir yapı kuramazlar. Bugün okumakta olduğumuz bazı yeni romanlar, yavaş yavaş o özün bulunduğunu ve yapı bakımından biraz sağlamca romanlar yazılmaya başlandığını haber veriyor. Öteki edebiyat türleri gibi romanda bir ‘dil sanatı’dır. Romanın anlatım aracı, boya, ses, çizgi değil, ‘dil’dir (...) Bu, çok uzun bir yol. Bu yolun bugünkü kesitini, bir sanatçılar kümesi olarak, ağır aksak biz götüremeyiz. Bir küme içinde benim meramım, biraz açık bir anlatımla, insanlarımızın haline, okuma yazma bilenlerimizin dikkatini çekmek; okuyucuda öfke uyandırmak, onu yeni atışlara itmek; insanoğlunun umudunu, iyimserliğini devam ettirmek, daha iyi bir düzenin, daha iyi bir dünyanın, insanlar arasında kardeşçe ilgilerin kurulması özlemini uyandırmak, gönüllerde o havayı estirmek oluyor. Sanat için başkası olabilir mi? Yahut sanat bunlara sırtını dönebilir mi?”³⁰

Romanlarında özellikle köylülerin sorunlarına dikkat çekmek isteyen Fakir Baykurt’un eserlerinde köy insanını anlatırken bir acındırma, merhamet dilenme söz konusu değildir. Onda görülen natüralist yaklaşım zaten buna engeldir.

Köy insanını hem salt insan olarak, yani insani duyguları, doğruları, yanlışları, hevesleri, hırsları ve öfkeleriyle aktarmış; hem de çevresiyle, yani onu etkileyen, kişiliğini oluşturan ve geliştiren dış etkenlerle birlikte anlatmıştır. Bu o kadar etkili bir tekniktir ki, romanlarındaki en uç karakterlerin bile gerçekliğinden şüphe edilmemektedir. Belki kendisi özellikle natüralist olsun diye çaba göstermemiş olabilir ama insana şekil veren doğa ve içinde yaşanılan çevreye o kadar inanmıştır ki, eserlerinin doğallığı bundan kaynaklanır.

Bu inanışında özellikle yetiştiği yıllarda onu derinden etkileyen, etkilemekle de kalmayıp düşünce hayatına yön veren Türk ve yabancı yazarların rolü oldukça büyüktür.

“Romancılığında halka yararlı olmuş, dünya okurlarına yeni dünyalar açarak güç vermiş, insanlığı etkilemiş, büyük yazarların yolunda ilerlemek istediğini her fırsatta dile getirmiş, Gorki, Pablo Neruda, Tolstoy, Gabriel Marcia Marquez gibi yabancı yazarlarla, Sabahattin Ali, Nazım Hikmet, Samim Kocagöz, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Aziz Nesin gibi toplumcu bakış açısıyla yazan sanatçılardan her zaman övgüyle bahsetmiş. Hatta onlar gibi yazmak istediğini dile getirerek: “Onların vardığı yere varmak istiyorum. Değilse niçin yazıyorum? Ama aynı zamanda çok alçak gönüllü bir yazarım. Oralara varamam belki, hatta ne belkisi, varamam, ne gam? Varamasam da çabalarken o yolda kalırım.”³¹ der.

³⁰ Uğur Önal, “Fakir Baykurt’a Beş Soru,” **Dost**, Cilt No 9, Sayı no 13, (Nisan 1962), s.9.

³¹ Feridun Andaç, “**Fakir Baykurt Hakkında**” www. Adanasanat. Com723 k 17 Aralık 2005, s.18.

Özellikle Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali'nin kendisi için çok özel olduğunu Fakir Baykurt sıkça dile getirmektedir. Ancak onların eserlerinin sayesinde şiir dışında yazı türü olduğunun bilincine vardığını ve böylece öyküler ve romanlar yazmaya başladığını da vurgulamaktadır.³²

Etkilendiği ve sevdiği bu yazarlar doğrultusunda “Sanat toplum içindir” düşüncesini benimseyen Fakir Baykurt, onların gerçekçi, natüralist yazım tarzını da sürdürmüştür. Bu bağlamda Fakir Baykurt yazılarını hiçbir zaman çalakalem yazmamıştır.

İçinde yaşarken yaşamı gözlemlemeyi hep bilmiştir. Çalıştığı şehirlerde cebinde hep küçük bir not defteri bulundurup sıradan insanların oturduğu kahvehanelerde onlarla konuşup; sık sık notlar almıştır. Kimi zaman omurgasını oluşturduğu öyküleri zamana bırakmış, zaman geçip düşünceleri olgunlaştıktan sonra yeniden ele alarak yeni yönler vermiştir. Kafasında iyice olgunlaşan eseri ise fazla beklemeden hızla yazmıştır. Onun kısa sürede romanlarını bitirdiğine şaşırıldığını belirten Talip Apaydın, Fakir Baykurt' un çalışma biçimini şu sözleriyle dile getirmektedir:

“Öykülerinde, romanlarında geniş halk yığınlarının, özellikle köylü kesimin kültür birikimini, ileri bir dünya görüşü ile yoğurarak, toplumcu gerçekçi çizgide verirdi. Konularını önce uzun uzun düşünür, ilgili notlar alır, içinde olgunlaştırır, sonra oturur hızla yazardı. Bazı romanlarını bir iki ay içinde bitirdiğini söylerdi. Ben şaşardım. Çok kolay yazdığını sanırdım. Ama hazırlığının uzun sürdüğünü de bilirdim.”³³

Fakir Baykurt eserlerini oluştururken gerçi kendi tecrübelerinden de yararlanmış ancak birebir kendisi olmaktan, otobiyografik anlatılardan özellikle kaçınmıştır. Aslında kendi gerçeğini yazan bir yazar için bu oldukça zordur. “Ben” kavramını eserlerinden silmeye çok çalışmış ve çoğunlukla da bunda başarılı olmuş, tanıdığı çevreyi ve insanları yazmıştır.³⁴

³² bkz. Semih Gümüş, “Fakir Baykurt ile Söyleşi” www. Adanasanat. Com/23 k 17 Aralık 2005.

³³ Apaydın, a.g. e. , s. 15.

³⁴ bkz. Mustafa Şerif Onaran, “Fakir Baykurt' un Evinde” **Varlık dergisi**, Cilt no 4, Sayı no 1123, (Nisan 2001), s. 56-57-58 (s: 55/62).

Fakir Baykurt ülkemizde belki köy romanı türünün yaratıcısı değildir ama bu türün işlevselliğini o sağlamış ve bu konulara gerek eleştirel ve gerekse destekler içerikteki tepkilerin verilmesine sebep olmuştur.³⁵

Fakir Baykurt en iyi bildiği konuyu yazmaktan her zaman gurur duymuştur. Hatta zaman zaman onun sürekli köy konusunu işlemesini eleştiren yazarlara ve eleştirmenlere de açıklıkla en iyi bildiği şeyi yaptığını ve bundan da her zaman gurur duyduğunu söyleyerek kendini savunmuştur:

“Kaç kişiyiz köyü, köylüyü yazan? Bıkkınlık verecek derecede olduğumuzu sanmıyorum. Sesimizin alabildiğine gür çıkıp öbür sesleri bastırıldığı kanısında hiç değilim... Konuları sadece köy, kent diye sınırlamak edebiyatımızı ne kadar çoraklaştırır! Oysa her konuda yazmalı... Köyü bildiğim kadar kenti, fabrikayı, ocağı bilmiyorum. Bilmek istediğim zaman aşılmaz zorluklarla karşılaşıyorum. Kimse bir yazara, ‘Bildiğin konuları bırak, bilmesen de şu konuları yaz!’ diyemez herhalde. Sonuçta herkesin seçme hakkı, özgürlüğü olmalı...”³⁶

Gerçekten de yazarı sadece köy romancısı olarak değerlendirmek mümkün değildir. Zaten eserleri eleştirel olarak okunduğunda görülür ki, o kendini aşmış, yepyeni ufuklara gayet bilinçli bir şekilde ulaşarak, basitlik tuzağına düşmemiştir. Feridun Andaç’ a göre de Fakir Baykurt’ u sadece köy gerçeklerini yansıtan bir yazar olarak tanımlamak eksik bir bakışın sonucudur.

“(Andaç’ a göre) Fakir Baykurt hangi koşulda olursa olsun, insanın serüvenini anlatır: İrazca, Yılanların Öcü, Kara Ahmet Destanı, Temoloş, Amerikan Sargısı, Tırpan, Kır Abbası, Kaplumbağalar, Ulguş, Yüksek Fırımlar, Adem, Koca Ren değişik koşullarda gerçekliği dile getirenlerdir.”³⁷

Ancak onun gerçeğini öncelikle köylü kadınlar oluşturur. Bu çalışmanın ana konusunu Baykurt’un eserlerindeki Türk kadın imajı oluşturduğundan, sadece Türk toplumundaki kadın imajı ele alınacaktır.

³⁵ bkz. Engin Bölükmeşe, “Fakir Baykurt’ un Telli Yol Eserinde Türk ve Alman İmgeleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2002), s. 22-23.

³⁶ Gümüş, **a.g.e.** , s.16.

³⁷ Andaç, **a.g.e.** , s. 19.

2. BÖLÜM

2. TÜRK TOPLUMUNDA KADIN

Eski Türk devletlerinde kadın daima eşinin yanında sosyal hayatta yerini almıştır. Hatta, Hakan'ın yazdığı fermanlarda Hatun'un; eşinin de adı geçtiği, kadının kurultaylara katıldığı, savaşlarda askeri görev aldığı, erkeklerin yanında saygın bir konumda bulunduğundan sıkça bahsedilmektedir.³⁸

Ancak İslamiyet'in kabulünden sonra ailenin yapısı dini esaslara göre şekil değiştirmiştir. Arap kültüründe yer alan çok eşlilik, İslam kültürüne bu yolla da Türk toplumuna girmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin Gerileme Döneminde, ailede kadının statüsü büyük ölçüde değişikliğe uğramış; şehirde yaşayan kadın adeta eve hapsedilmiş, sosyal yaşantıdan uzak tutulmuştur. Kırsalda yaşayan kadınlar ise şehirlerdeki hemcinslerine oranla daha serbest bir hayat sürmüşlerdir. Böylece birçok kadın ta ki Cumhuriyet' in ilanına kadar tüm haklardan yoksun ve söz sahibi olmadan yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır.³⁹

Cumhuriyet dönemiyle birlikte Atatürk' ün önderliğinde Türk kadınlarının statüsünde büyük bir değişim gerçekleşmiş, kadınlar çeşitli hak ve özgürlüklere kavuşmuşlardır. Türk kadınına doğrudan etkileyen en önemli değişim 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabulüdür.⁴⁰

³⁸ bkz. Gürsel Yaktıl Oğuz (Ed.), **Toplumsal Yaşamda Kadın**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006), s.34.

³⁹ bkz. Emel Doğramacı, **Türkiye' de Kadının Dünü ve Bugünü**, (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989), s.91.

⁴⁰ bkz. Hüseyin Kızılkaya, **Anasoyluluktan Günümüze Kadın**, (İstanbul : İlya Yayınevi, 2004), s.102.

Böylece kadınlar en temel vatandaşlık hakkı olan eğitim görme hakkına ulaşmışlardır. “4 Ekim 1926 tarihinde kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile (...) tek eşlilik esası”⁴¹ getirilerek, kadın – erkek eşitliği yasal olarak sağlanmıştır. Türk kadınına 1930 yılında yerel, 1938 yılında ise genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkının verilmesi de siyasal yaşamda kadın ve erkeği eşit duruma getirmiştir. Nihayet İkinci Dünya Savaşı sırasında ve özellikle de 50’li yıllarda Türk kadınları iş hayatının içinde de büyük bir hızla yerlerini almaya başlamışlardır.⁴²

50’li yıllarda Türkiye’ de hem ekonomik hem sosyal, hem de siyasal alanlarda baş döndürücü değişimler gerçekleşmiştir. “Tek partili siyasal sistemden çok partili politik hayata geçilmiş, ulaşım imkanları rahatlamış, traktör sayısı artarak makineli tarım yaygınlaşmış, barajların yapılması, nüfus artışı, toprak-insan dengesinin bozulması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim imkanlarının artması”⁴³ gibi gelişmelerle birlikte sanayileşme büyük bir hız kazanmıştır. Bu da beraberinde tarımda makineleşmenin artışına ve buna bağlı olarak da kırsal kesimde aşırı iş gücü fazlalığına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak 50’li yıllarda Anadolu’nun kırsal kesimlerinden kentlere ve oradan da büyük şehirlere o güne dek hiç görülmemiş bir iç göç gerçekleşmiştir.⁴⁴

Bu göçle birlikte köylü kadınının statüsü de değişime uğramıştır. Sanayileşme sürecinin başlamasından önce nüfus daha çok kırsal kesimde yoğunlaşmış, Türkiye’nin ekonomisi kırsal ekonomiye dayanmıştır. Kırsal kesimde geleneksel geniş aile içinde yaşayan köylü kadını, bir nevi aile işi olan tarımda kocası ve çocuklarıyla birlikte çalışmaktadır. Hatta tarımda çalışan kadın oranı erkeklerin oranına hemen hemen yakındır. Bunun yanı sıra ev işlerini ve çocuk bakımını da üstlenmiştir. Fakat köylü kadınının üretimde harcadığı emek

⁴¹ Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, (Savaş yayımları, 1990), s.258; ; ayrıca bkz. Zerrin Ediz, **Kadınların Tarihine Giriş**, (İstanbul : Adım Yayıncılık, 1995, ss.138-154.

⁴² bkz. Nermin Abadan Unat, **Türk Toplumunda Kadın**, (Sosyal Bilimler Derneği, 1982), s.3.

⁴³ Emel Doğramacı, **Atatürk’ ten Günümüze Sosyal Değişimde Türk Kadını**, (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, 1993), s.11.

⁴⁴ bkz. Bilhan Doyuran- Kartal, **Batı Avrupa’ da Dış Göç Sürecinin Güncel Boyutları**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006), s.163; ayrıca bkz. Cumhuriyet’ in 75. Yılı, **İç Göç Dalgası Büyüyor**, (2. Basım. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Şubat 1999) , s.334.

hiçbir zaman değerlendirilmemektedir. Köylü kadınının kendi adına aldığı bir para yoktur ve paranın harcanmasıyla ilgili de söz sahibi değildir.⁴⁵

Ekonomik bağımlılığının yanı sıra, sosyal haklardan ve kamu hizmetlerinden de yoksundur. Köylü kadını şehir ve kent yaşamının kendisine ekonomik güç, sosyal haklar ve özgürlükler getireceğini ümit etmekteydi.

Ekonomik nedenlerle gerçekleştirilen göçle birlikte zorunlu olarak geniş aile çekirdek aileye dönüşmüştür. Köylü kadını artık ev dışında çalışmaktadır. Böylece çalıştığı işin karşılığını daha çok alarak, paranın harcanmasında da söz sahibi olmaktadır. Ekonomik özgürlüğünün yanı sıra kamu hizmetinden, güvenlik kurumlarından da yararlanmaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak aile içi ilişkilerde erkekte olan mutlak otorite yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır.⁴⁶

50'li yıllardaki gelişmelere bakıldığında, toplumsal bunalımlar, ekonomik değişimler, hızlı çağdaşlaşma gibi nedenlerin tüm aile fertlerini olduğu gibi tek başına Türk kadınına da göçe zorlayan unsurlar olduğu görülmektedir. Ancak bu nedenlerin dışında, Türk kadınının toplumsal ve ekonomik değişim isteği, sosyal güvenlik ihtiyacı da bu içgöçü gizliden gizliye tetikleyen önemli noktalar olarak göze çarpmaktadır.

50'li yıllarda Türk kadınında ortaya çıkan yeni kişilik arayışı 60'lı yıllarda gerçekleşen dışgöç olgusuyla birlikte daha da tırmanacaktır.

50'li yıllarda Türkiye' de gerçekleşen içgöç olayını 60'lı yıllarda uluslararası bir dışgöç izlemiştir. Savaş sonrası yeni bir yapılanma ve ekonomik kalkınma sürecindeki Avrupa ülkelerinin işgücüne ihtiyaç duymasıyla Türkiye sırasıyla Avrupa ülkeleriyle işgücü gönderme anlaşmaları imzalamıştır.

“13 Haziran' da Türkiye ve Almanya arasında işgücü göndermeye ilişkin esasları düzenleyen bir protokol (imzalanmıştır.) İlk işçi kafilesi 24 Haziran' da Almanya' ya (gönderilmiştir.) Batı Almanya ile imzalanan protokolü 1964' te Avusturya, Hollanda ve

⁴⁵ bu konuda bkz.Necla Arat, Türkiye'de Kadın Olmak, (İstanbul: Say Yayınları,1996), s.49.

⁴⁶bkz. Mahmut Tezcan, **Cumhuriyetten Günümüze Türk Ailesinin Dünü, Bugünü, Geleceği** (Sosyo-Kültürel Açıdan) Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, 2006), s. 2.

Belçika, 1965' te Fransa, 1967' de İsveç ile imzalanan işgücü gönderme anlaşmaları ⁴⁷ izlemiştir.

Bu anlaşmalarla gönderilen işçi sayısının büyüklüğü, 1965 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, Türkiye' deki illerin üçte ikisinde yurt dışına göç olgusunun gerçekleşmiş olduğu gerçeği göz önüne alındığında daha iyi anlaşılacaktır. ⁴⁸

Bu gelişmede Türkiye' den Avrupa' ya gidenlerin Türkiye' ye izne geldiklerinde olumlu görüş bildirmeleri büyük rol oynamıştır. Bu görüş sonrasında Avrupa sevdası yayılmış ve Avrupa' ya başta Almanya olmak üzere göçü hızlandırmıştır.

2.1. Türkiye' den Almanya' ya Göç

Bilindiği gibi Türk Milleti tarihi boyunca çeşitli nedenlerle anavatanından uzaklara göç etmiş, göçebe bir millet olarak yaşamıştır. Yerleşik hayata geçince de yerinde durmamış, göç etmeye devam etmiştir.

Görüldüğü gibi Türkiye' de 50' li yıllarda yoğun olarak büyük kısmı köyden başlayan göç hareketi kentlere daha sonrasında ise Avrupa' ya özellikle de en büyük göçe sahip olan Almanya' ya kadar ulaşmıştır.

İlk kafiledeki Türk kadınları ve erkekleri davul ve zurna eşliğinde Almanya' ya ve diğer Avrupa ülkelerine gönderilmiştir. Giderken de insanlar iyi dileklerini, dualarını ve öğütlerini onlarla birlikte yollamışlardır.

Genellikle Anadolu'nun geri kalmış bölgelerinden gelen Türk işçilerinin kültürleri geleneksel karakterdedir. Geleneksel ailelerde evin mutlak hakimi kocadır. Kadının söz hakkı yoktur. Koca ve çocuklar ağır tarla işleriyle birlikte bütün dış ilişkileri de üzerlerine almaktadırlar. Kadın da çoğu kez tarlada çalışmakla birlikte ev işlerini ve çocuk bakımını da yerine getirmektedir. Hatta çoğu zaman koca kahvede otururken, kadın ve çocuklar tarla

⁴⁷ Cumhuriyetin 75. yılı , a.g.e , s. 492.

⁴⁸bkz. Nermin Abadan Unat, **Göç ve Gelişme** (Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi İskan ve Şehircilik Enstitüsü, 1976), s. 150.

işlerini yapmaktadırlar. Ancak koca, karısına ve çocuklarına iyi bir yaşam sağlamakla yükümlü olduğu gibi, ailenin fiziki ve ahlaki korunmasından da sorumludur.

Yabancı bir toprağa adım atar atmaz Türk işçileri hiç alışık olmadıkları çalışma şartlarında en ağır işlerde çalışmaya başlamışlardır. Durumları her ne kadar kötü de olsa hep bir gün geri döneceği, nasıl olsa burası gelip geçici düşüncesi ve vatan hasretiyle günlerini geçirmişlerdir.

“1965’te Almanya’ da ki işçileri görmeye giden Bülent ECEVİT , gördüklerinden, duyduklarından o kadar etkilenir ki, dönüşünde (Türk işçilerinin dramını çarpıcı bir şekilde ortaya koyan) şu şiiri yazar:
Her sabah yabanda uyanır / Her gece yurdunda uyurdu / Öylesine yakın yurduna..., Uzakta bir ocaktır / Yanar yüreğinde memleketi / Ellere verir çaresiz / Ellerindeki bereketi ! ... / Yurda mı yabancı / Yabanda mı bilemez / o bir konuk her yerde / o bir özlem bir acı.”⁴⁹

Dili, dini farklı olan Almanya’ da yaşamaya başlayan Türk işçileri kendi geleneksel yapıdaki milli ve dini değerlerini korumak adına büyük bir çaba içine girmişlerdir. Alman toplumuyla bütünleştikleri taktirde memleketleriyle bağlantılarının kopacağından ve bu şekilde vatana ihanet edeceklerinden korkmaktaydılar. Bu nedenle Türk işçileri kendi kabukları içerisine çekilmişler, bir nevi kendi kendilerini koruma altına almışlardır. Bunun sonucunda özellikle sanayi bölgelerindeki kentlerde Türklerin yoğunlaştığı etnik mekanlar ortaya çıkmıştır. Bu mekansal farklılaşmalar kimi Türkler ve aileleri için toplumsal bir içe kapanma şeklinde somutlaşmıştır.⁵⁰

Bu soyutlamada hiç kuşkusuz bu yabancı ülkede ilk kez karşılaştıkları dil sorununun da payı büyüktür. Dil sorunu, Türkleri güvensizliğe sürüklediği gibi, ruhsal gerilimlerinin de artmasına neden olmaktadır.

“Almanya’ da Almanca bilmeyen bir yabancı dilsiz kabul edilmekte ve bu onun toplumsal ilişkilere katılamamasıyla sonuçlanmaktadır. Türkler boş zamanlarını Türkiye radyolarını dinlemek, Türkler için hazırlanan özel Alman yayımlarını izlemek, Türk müziği dinlemek ve videodan Türk filmlerini seyretmek gibi şekillerde değerlendirmektedirler. Boş zaman davranışları özellikle Türk gençleri bakımından diğer faktörlerin de eklenmesiyle suça neden olucu etki yapmaktadır.”⁵¹

⁴⁹ Metin Gür, **Sütü Küstürmek; Almanya’ da Anadolu Kadınları** (1. Basım İstanbul: Günizi Yayıncılık, Aralık 2004), s. 6.

⁵⁰ bkz. Orhan Karul, **Değişen Avrupa ve Göçmen Türkler – Gurbetçiler** (Yapı Kredi Yayınları, 1990), s. 18.

⁵¹ Timur Demirbaş, **Almanya’daki Türklerin Sorunları, Bunların Suça Etkileri** (Ankara Üniversitesi Basımevi, 1990), s. 39.

Güçleşen dil ilişkileri nedeniyle işçinin memleket özlemi daha da artmakta bu da kısır döngü içinde içe kapanmasını daha da pekiştirmektedir.

Türklerin yaşadığı en büyük sorunlardan birisi de konut sorunudur. Bu sorunun önemini şu örnek gösterebilir: Berlin – Kreuzberg bölgesinde 4 – 5 kişi iki odalı, banyosuz ve tuvaleti dışarıda bulunan eski evlerde yüksek kiralar ödeyerek oturmak zorunda kalmıştır.

Dil, Konut, Uyum sorunlarının yanı sıra Türk işçilerinin Alman toplumuna ayak uydurmalarını zorlaştıran en önemli etken Almanların kendilerine karşı takındıkları tutumdur. Almanlar kırsal kesimden gelen, kendilerinden çok farklı gelenek, görenek, dil ve namus kavramına sahip olan ve bunu sürdürmek için ısrar eden Türk işçilerinin alışık olmadıkları davranışlarından rahatsız olmuşlardır.

Özellikle Türk işçilerinin Müslüman bir toplumdan gelmeleri, her ne kadar Türk işçileri yakınlık kurmak için çabalasalar da, büyük bir engel oluşturmuştur. Halbuki diğer yabancı işçilerin Hristiyan olması onları kolayca Alman toplumuyla kaynaştırmıştır. Uyum zorluklarının diğer önemli bir nedenini ise Türklerin tüm yabancı işçiler arasında en kötü işlerde çalışmaları teşkil etmiştir. Dolayısıyla da Almanlar tarafından hor görülüp, kabul edilmemişlerdir. Demirbaş din, dil ve kültür farklılığının yanı sıra kadının toplum hayatındaki yerinin farklılığının Türklerle Almanlar arasındaki uyumu zorlaştıracı bir etki yarattığını ortaya koymuştur:

“Türklerin olumlu düşünce ve arzularına rağmen Almanların Türklere olumsuz düşüncelerinin olması nedeniyle Türklerin Almanlarla ilişki kurabilmesi çok nadir hallerde mümkün olabilmekte ve bu durum Türkleri üzmektedir. Gerçekten de bugün Almanya’ da ki hiçbir yabancı işçi grubu, kültür farkı dolayısıyla Türkler gibi reddedilmemektedirler. Bunun en büyük nedeni, diğer yabancı işçi gruplarının aksine, yalnız Türklerin Müslüman olmalarıdır. Türk kültürü, otorite ve geleneksel erkek hakimiyeti ile yukarıda belirttiğimiz diğer değerler sistemiyle belirlendiğinden Almanlarla ilişkide mesafe her şeyden önce kadının yeri bakımından muhafaza edilmektedir.”⁵²

⁵² Demirbaş, **a.g.e.**, s. 26.

2.2. Almanya' daki Türk Göçmen Kadını

Almanya' ya göç eden Türk işçileri ve aileleri büyük sorunlar yaşamışlardır. Ancak bu çerçevede ilk kuşak Türk kadınlarının uyum zorlukları farklı boyutlardadır. Bazı kadınların eşleri önce Almanya' ya gelmiş, birkaç sene içinde kendilerini yanlarına aldirtmişlardır. Bazı kadınlar ise kendileri iş gücü olarak yazılmışlardır. Bu kadınlar köyden veya şehirden geldiği şekli korumaya çalışmıştır. Almanya' ya yolculuk başlarken çevresinden ve ailesinden aldığı ' temiz kal', ' kendini koru', 'başımızı önümüze eğdirme' öğüdüne bağlı kalarak yaşamsal kurallara kafa tutarak kendilerini kadın yurtlarına kapatmışlardır. Tatil, dinlenme nedir bilmeden, haftanın tüm günü Almanya' da ki çoğu insanın yapmak istemeyeceği en zor şartlarda, en kötü işlerde hiç sızlanmadan çalışmışlardır. Bu ağır işlerden bazıları ise şunlardır:

“Pamuk, keten, yün, ipek, paçavra ve benzerleri temizleme ve harman işleri ile bunların döküntülerini ayırma ve didikleme işleri, Tafta vernikli ve su geçirmez bezler ve müşamba imalı işleri, şeker fabrikalarında hazırlama ve üretime ait işler tütün harman ve kıyımhane işleri büyük çamaşırhanelerde yapılan işler deri sanayinde mamül derilerle yüz ve fantezi fason yapma ve derileri perdahlama işleri havaalanlarındaki uçuşa hazırlık işleri ile yer hizmetleri ve bakım işleri.”⁵³

Kadınların çalıştığı fabrikaların işçilerinin büyük çoğunluğu Türk kadınıydı. En kötü ortamlarda çalışan bu kadınların çoğu hastalığa kapılmış, işimi kaybederim korkusuyla doktora bile gitmemişlerdir. Almanlarda hiç sızlanmayan, çok çalışan bu kadınlara her işi yaptırmışlardır. Türk işçilerle yapılan bir röportajda bir Türk kadınının sözleri bu durumu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Türk kadınlarını çok çalıştıkları için buralara alıyorlar. Her şeye katlanıyoruz. Almanlar istedikleri kadar sigara içiyorlar, ama biz çekiniyoruz. Nedeni ise yabancıyız.”⁵⁴

Fabrikalarda çalışan Türk kadın işçilerinin yanı sıra “kentlerde ekonominin örgütlenmiş kesimi dışında kalmış ve gecekondu kadını olarak tanımlanan bir kadın grubu”⁵⁵ ortaya çıkmıştır.

⁵³ Deniz Kandiyoti ve Türköz Erder, **Türk Kadınının Sorunları**, (Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1981), s.72, 73, 74.

⁵⁴ Gür, **a.g.e.** , s.17.

⁵⁵ Kandiyoti, Erder, **a. g.e.** , s.18.

Almanya’da bu kadınların eşleri önce işçi olarak Almanya’ya gelmiş, bir süre sonra ise kendilerini yanlarına aldirtmışlardır. Böylece ailece birlikte yaşamaya başlamışlardır. Türkiye’de hiçbir yerde çalışmamış, eğitimi olmayan bu ev kadınları sosyal güvenlik haklarından yararlanmadan gündelikçi veya aylık ücretli olarak Almanya’da zor koşullarda çalışmaya başlamışlardır.

Bu çalışan kadınların yanı sıra Türkiye’de hiç çalışmamış, Almanya’da da sadece ev kadını olan kadınlar bulunmaktaydı. Bu kadınlar o kadar eğitimsizdi ki, bunlar arasında bankadan para bile çekemeyenler vardı. Bu kadınlar dışarı çıktıklarında kendilerini çok küçük görüyor, dışarı çıkmaya korkuyorlardı. Bu nedenle de çocuklarına ve eşlerine bağımlı, kapalı bir toplum hayatı yaşıyorlardı.

Zamanla Almanya’ya gelen ilk kuşak kadınların ve çocukların eğitimleri arttıkça ve Almanya’nın iş dünyasını anlamaya başladıkça, iş hayatına giren kadın sayısında gün geçtikçe büyük bir artış gözlenmiştir. Bu eğilim ister ulusal, ister uluslararası veriler ışığında değerlendirildiğinde hemen hemen tüm ülkelerde geçerliliğini korumaktadır.

“(…) Tüm dünyada ve Türkiye’de kadınlar giderek daha fazla sayıda tarım dışı ücretli iş alanlarında istihdam”⁵⁶ edilmektedirler. Böylece yoğun bir şekilde iş hayatına giren Türk kadını geleneksel rolünden hazırlıksız bir biçimde ayrılmak zorunda kalmış, yeni bir kimlik sorunuyla karşı karşıya gelmiştir. Kadının ekonomik bir güç elde etmesi ve bu şekilde ekonomik bağımsızlığını sağlaması, ailenin ekonomik birlik olarak anlamını yitirmesine neden olmuştur.

“Kadın bir yandan hem ekonomik güçlü lüğü hem de o ülkedeki alışlagelmiş iş güvencesi ve çevresinde gördüğü kadın psikososyal kimliği açısından değişik bir kimliği benimseme eğilimi duyarken, bir yandan kendi kültürel geleneklerinin etkisi altında bu kimliğe karşı suçluluk duygusuyla karışık bir ürküntü duyar. Erkekse geleneksel kimliğini yitirmenin ezikliği ve belki de öfkesini yaşar.”⁵⁷

Bu durum aile içerisinde gerilimlere, çatışmalara yol açmakta ya da hastalık halinde patlak vermektedir. Geleneksel egemen rolünü kaybetmek istemeyen ve bunu sürdürme

⁵⁶ Kandiyoti, Erder, a.g.e. , s.7.

⁵⁷ Necla Arat, **Her Yönüyle Türkiye’de Kadın Olgusu- Kadın Gerçeğine Yeni Yaklaşımlar** (Say Yayınları, 1995), s.111.

eğiliminde olan erkekler kadınları ve kızları geleneksel bastırılmış kadın rolüne zorlamaktadırlar. Kadınlar ise bir taraftan eşinin direnciyle uğraşırken, diğer taraftan da çevrenin baskılarıyla karşılaşır. Türkiye’de olduğu gibi akrabalar ve köylüler vasıtasıyla sıkı bir kontrol olmamakla birlikte, Türk işçilerinin hemşerileri ile sıkı bir bağ içerisinde yaşamaları hem birbirlerini hem de kadın ve kızları sosyal kontrol altında tutmalarına yol açmaktadır.

Bu durum kadınların yanı sıra özellikle genç kızlar yönünden davranışlarının kısıtlanması nedeniyle sorunlara neden olmaktadır. Genç kızlardan başlarını örtmeleri, sokağa yalnız çıkmamaları, erkek arkadaş edinmemeleri, hatta işten çıkınca doğrudan eve gelmeleri istenmektedir. Bunun nedeni ailelerin kızlarının dışarıya alıştığında yanlış yola sapacağı, Almanya’daki Türkler arasında dedikodu malzemesi olacağı korkusuydu. Ailenin şiddetli baskısı, eski gelenek anlayışları doğrultusunda genç kızlar da kapalı bir toplum içerisinde büyümeye, bütün ihtiyaçlarını kendi mahallelerinde yaşayan Türklerden karşılamaya zorlanmışlardır.

Ancak bu yoğun baskıya rağmen kızlar zaman içinde ailelerinin, geleneklerinin, değerlerinin ve Türkiye hayallerinin artık eskimiş olduğunu düşünmekte, bunun yerine Almanya’yı ikinci vatanı olarak görmekte. Bu görüş ayrılığı da aileleriyle çocukları arasında gittikçe büyüyen kimlik çatışmalarına yol açmıştır. Almanya’da yaşayan bir genç kızın Almanya ve ailesi ile ilgili açıklamaları bu gerçeği gözler önüne sermektedir:

“ Türkiye’ye temelli dönmeyi düşünüyor musunuz? Anneler istiyor ama ben istemiyorum. Anne ve babalar aldıklarını veriyorlar. Birde bunun üzerine Almanya ellerinde kadere boyun eğişleri gelince ön yargılar daha da artıyor. Kendilerini ve korumak amacıyla, Türkiye’den geldikleri yörelerde bile çok gerilerde kalan anlayışlara tutunmaya çalışıyorlar. Ama ne yazık ki ömürleri acılarla sızlanmalarla tükeniyor.”⁵⁸

Görüldüğü gibi Türk ailelerinin bir çoğu, özellikle birinci kuşak Almanya’ya uyum sağlamakta zorluk çekmiştir. Almanya’da Almanlarla kaynaşamamış, hep bir yabancı olarak kalmışlardır. Türkiye’ye döndüklerinde ise yarı Alman görüntüsü vermişlerdir.

⁵⁸ Gür, a.g.e., s.26,29.

Diğer bir değişle birinci kuşak Türkler her zaman “ Almanya’da yabancı, Türkiye’de Almancı”⁵⁹ olmuşlardır.

60’lı yıllarda gerçekleşen birinci kuşağın göçünden sonra Almanya da diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, bir çok ekonomik kriz, durgunluk dönemleri olmuştur. Özellikle Batı Almanya’nın Doğu Almanya ile birleşmesi ile Almanya ekonomik bir darboğazın içine girmiştir. Bu durum 1 Ocak 2002’de Euro’ya geçilmesi ile daha da artmıştır. Bu ekonomik gelişmelere bağlı olarak Türk işçileri işsizlik sorunlarıyla karşılaşmışlardır. Bunun yanında eşlerinin ve çocuklarının uyum sorunları, Avrupa’da doğan çocuklarının eğitim ve kültür sorunları da ciddi boyutlara ulaşmıştır.

“Buna ırk ayrımı, sosyal güvenlik, ücret dengesizliği, çalışma hayatında eşitsizlik gibi faktörler de eklenmiştir. Bu gün Avrupa’daki (Türk işçileri) bir yandan bu sorunlarla baş etmeye çalışırken, bir yandan da yaşadıkları ülkelerde işveren olmaya (başlamışlardır.) Böylece sorun da kabuk değiştirmiştir.”⁶⁰

Görüldüğü gibi 60’lı yıllardan günümüze dek geçen uzun sürede Türkler yerinde saymamış, gerek ekonomik, siyasi, gerek eğitim alanında büyük ilerlemeler kaydetmişlerdir.

Tüm bu olumlu gelişmelerde kuşkusuz Avrupa Birliği’nin hukuki düzenlemelerinin rolü büyüktür. Avrupa’nın savaş sonrasında yeniden yapılanması ve barışın kalıcılığının sağlanması amacıyla 18 Nisan 1951’de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması’nı Almanya ile birlikte altı Avrupa devleti imzalamıştır. 23 Temmuz 1952 yılında yürürlüğe giren bu antlaşma ile Avrupa Birliği’nin temelleri de atılmıştır.

Avrupa Birliğinin tüm tarihi gelişim sürecinde gerek ekonomik, gerekse sosyal alanda olumlu gelişmeler yaşanmış, Avrupa’da yaşayan Türkler de bu gelişmelerden olumlu yönde etkilenmişlerdir.

“Bu konudaki en önemli gelişmelerden birisi de Ayrımcılık ve Ayrımcılığa karşı Korunma (ilkesinin) Sosyal Politika’nın önemli konularından (birisi haline getirilmesidir). Bu ana başlık altında etnik kökeni, eski hükümlülük niteliği, sakatlığı, dini, inancı, rengi, bir meslek kuruluşuna üyeliği ya da

⁵⁹ Gür, a.g.e., s.38.

⁶⁰ Salim Uslu ve Giacomina Cassina, **Türkiye’ den Avrupa’ ya Göç**, (1. Basım. Ankara: Hak-İş Eğitim Yayınları, Kasım 1999), s.7.

sendikal faaliyetleri, cinsiyeti ya da cinsel tercihi vb. nedenlerle bireylerle genelde, toplumsal yaşamı, özde ise iş ilişkileri ve çalışma yaşamı içinde karşılaşılabilecekleri ayrıma karşı korunmalarına yönelik politikalar yer alır. Bireylerin ayrımcılığa karşı korunulmasının ilke kuralları incelenir. “ Kadının Korunması” ilkesi de yine sosyal politikaların temel konularından birisidir. Kadınların biyolojik (fiziksel) ve genetik (cinsel) özellikleri nedeniyle toplumsal yaşam ile iş ilişkileri ve çalışma yaşamı içinde korunmalarına yönelik ilkeler, kurallar ve uygulamalar, kadının korunmasına ilişkin politikaların kapsamına girer.”⁶¹

Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku çerçevesi içinde yer alan kadının korunması ilkesi doğrultusunda farklı ülkelerle değişik sözleşmeler imzalanmıştır. Bunlardan en önemlisi kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın kaldırılmasına dair sözleşmedir. Bu sözleşme B.M. Genel Kurulunun 18 Aralık 1979 tarihli toplantısında kabul edilmiş, 3 Eylül 1981 tarihinde ise 103 ülkenin imzasıyla yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede bu ülkeler sosyal güvenlik alanında kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi ve “ (...) kadın ve erkeklere (1) aile yardımlarına hak kazanma, (2) özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, malullük ve yaşlılık ve diğer iş göremezlik durumlarına karşı olmak üzere sosyal güvenlik hakkı sağlanması bakımından her hangi bir ayırım yapılmaması - eşit muamele edilmesi – öngörülmektedir.”⁶²

Bu sözleşme doğrultusunda Avrupa Birliği kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gidermek için bir çok karar almış, bu kararları uygulamayan devletler ve iş verenler hakkında ağır yaptırımlar yürürlüğe koymuştur. Bu sayede Almanya’da yaşayan Türk kadını da kendi hakkını Avrupa Birliği mahkemelerinde arayabilmiştir. Bu konuyla ilgili örnekler mevcuttur.

Günümüzde, Almanya’daki Türk kadını ilk göçmen kadınından çok farklı bir görüntü sergilemektedir. Almanya’ya gelen ilk Türk göçmen kadınları Türkiye’den getirdikleri kendi gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlı kalmış, eğitimsizlikleri ve dil eksiklikleri sayesinde eşlerine ve çocuklarına bağımlı, kısıtlı bir yaşam sürmüşlerdir.

Ancak günümüzde yaşayan kadınlar oldukça farklı bir portre çizmektedirler. Alman kültürüne uyum sağlamış, modern, ekonomik bağımsızlığını elde etmiş son derece eğitimli bir kadın söz konusudur artık.

⁶¹ Ömer Zühtü Atlan, **Cinsiyetler Arasında Eşit Davranma** (Avrupa Birliğinin Sosyal Politikaları ve Türkiye Semineri) s.157,158.

⁶² Kadir Arıcı, **Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku**, (Ankara 1997) , s. 22.

Türk toplum yapısında köylü kadının statüsü zamanla değişime uğrarken, köylü kadınının Türk edebiyatı içindeki yansımaları da değişime uğramıştır.

Cumhuriyete gelinceye değin daha çok İstanbul'dan ya da öteki büyük kentlerin varlıklı aile çocuklarının oluşturduğu yazarlar ve ozanlar, içinde buldukları, doğup büyüdükları çevrelerini anlatmışlardır. Dolayısıyla da eserlerin kadın kahramanları -tiyatrodaki olduğu gibi -önceleri yabancı kadınlar, daha sonraları ise büyük kentlerin kentsoylu kadınlarıdır. Denilebilir ki bu yazarlar özellikle Anadolu'ya yabancı kalmışlardır.

“ Bunun sonucu olarak da (Türk edebiyatı) ne Tanzimat, ne Edebiyat-ı Cedide, ne de Milli Edebiyat dönemlerinde tam anlamıyla halkçı bir nitelik kazanamamıştır.”⁶³

Ancak Cumhuriyet'in oluşturmaya çalıştığı köklü yapı değişikliği, siyasal ve kültürel atılımlar Türk Edebiyatında bir doku değişikliğine yol açmıştır.

1923'ten sonra köy çocuklarının devlet okullarında okutulmasıyla, Köy Enstitülerinin ve öğretmen okullarının yaygınlaştırılmasıyla, toplumun her katından yetişen kişiler sanatla ve edebiyatla ilgilenmeye başlamışlardır.

Yazar ve Ozanların Anadolulaşması Türk edebiyatının haritasını değiştirmiş, Anadolu köyleri, kentleri, kasabaları, oraları dışarıdan görüp tanıyanlarca değil, onun içinde doğup büyüyen yazar ve ozanlarca edebiyat eserlerine konu edilmiştir.

Böylece Anadolu türlü bölgeleriyle edebiyatın doğal ve toplumsal çevresi olmuştur. Örneğin. Güney Anadolu, Toroslar ve Çukurova yöreleri Yaşar Kemal'in Teneke, Ortadirek, İnce Memed, Orhan Kemal'in Hanımın Çiftliği, Bereketli Topraklar Üzerinde, Orta Anadolu Bölgesi Kemal Tahir'in Sağır Dere, Kör Duman, Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü, Kaplumbağalar, Tırpan, Ege Bölgesi, Tütün Zamanı, Yağmurlar ve Topraklar, Susuz Yaz'da Necati Cumali', Güneydoğu Anadolu Bekir Yıldız'ın Reşo Ağa, Kaçakçı Şahan. Kısacası artık doğudan batıya değin Anadolu edebiyata girmiştir. Bu yönüyle de artık “ ulusal coğrafya ile yazınsal coğrafya”⁶⁴ edebiyatta örtüşmektedir.

⁶³ İbrahim Kıbrıs, “Başlangıcından Bugüne Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı”, (Ankara: İnkansa Ofset, 2000) , s.69.

⁶⁴ Emin Özdemir, “Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler Yönelimler”, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999), s.194.

1940'lı yıllara doğru Türk edebiyatının yapısında ve dokusunda oluşan ikinci değişiklik de içerikte görülür.

1940'lı yıllarda, ikinci Dünya Savaşının çalkantılı günlerinde bir yandan savaş, ekonomik krizler sürerken, diğer yandan da demokratikleşme, sanayileşme çabaları hız kazanmıştır.

Türkiye de ise ekonomi çökmüş, tarımsal üretim durmuş, toprak reformu yapılmamıştır.

Ancak tüm bu olumsuzlukları göz ardı ederek, her türlü gelişimi ve değişimi, özellikle de edebiyatı baskı altında tutmaya çalışan tek parti yönetimi iktidardadır.

Ancak tüm engellemelere rağmen, halkevlerinin köycülük çalışmaları, 1939 yılında kurulan Tercüme Bürosu'nun Batı kültürünü Türk okuyucusuna aktarma etkinlikleri ve kurulan Köy Enstitüleri ile yeni bir kuşak yetişmiştir.

Yeni yetişen kuşak Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yapısındaki aksaklıkları eleştirmekte, Türkiye'nin bütün toplumsal sorunlarını edebiyata taşımakta, köy ve köylü sorunlarını da baş sıraya oturtmaktadır. Çok partili döneme geçişi izleyen yıllarda ve 1950'lerde köye yöneliş egemen bir tutum olarak sürdürülür.

Köyün ve Köy sorunlarının ilk olarak yansıtıldığı Nabizade Nazım'ın '**Karabibik**' (1890) ve Ebubekir Hazım Tepeyran'ın '**Küçük Paşa**' (1910), Refik Halit Karay'ın '**Memleket Hikayeleri**' (1917) romanlarında öncelikle gözleme ve betimlemeye ağırlık verilirken, 1930'lardan sonra bu tutum önce eleştirel gerçekliğe (örn. Yakup Kadri Karaosmanoğlu '**Yaban**',) 1950 yılından itibaren de köyü yakından tanıyan Köy Enstitülü yazarların yoğun olarak eserler vermesiyle, özellikle Yücel, Varlık, Ufuklar, Yeni Ufuklar gibi edebiyat dergilerinde yayımlanan şiir, öykü, ve köy notları sayesinde yansıtmacı yönü ağır basan toplumcu gerçekçiliğe dönüşmüştür.⁶⁵ Bu yansıtmacılık acı gerçeğin dile getirilmesi şeklinde uygulanmaktadır.

⁶⁵ bkz. Attila Özkırmı, **Çağdaş Türk Edebiyatı**,(Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002), s.128.

Özellikle Mahmut Makal'ın önce Varlık'ta köy notları olarak yayınladığı (1948), daha sonra ise **Bizim Köy** (1950) adıyla kitap haline getirdiği eser bunda etkili olmuştur.

Mahmut Makal'ın **Bizim Köy** eserinin önemini Yaşar Nabi Nayır kitabın önsözünde şu şekilde vurgulamaktadır:

“ Bir Orta Anadolu köyünün acı gerçeği, bana öyle geliyor ki, bütün çıplaklığıyla ilk defa olarak bu kitapta dile geliyor. Gerçi, köylerimizin durumuna dair daha önce de bazı şeyler yazılmıştır. Ancak bunlar ya iktisadi içtimai araştırmalar, yahut da köye şöyle bir uğramış aydınların müşahedeleriydi. Halbuki bu kitap doğrudan doğruya köyde doğmuş, köyde yaşayan bir köy çocuğunun şahadetidir. Büyük kıymeti de bu yüzdendir.”⁶⁶

Mahmut Makal'ın dışında aynı yıllarda Talip Apaydın, Mehmet Başaran, Fakir Baykurt da enstitü çıkışlı yazarlar olarak etkindirler. Talip Apaydın **Bozkırda Günler (1952)**, **Sarı Traktör (1958)**, **Yarbükü (1959)**, Mehmet Başaran **Ahlat Ağacı (1953)**, **Karşılama (1958)** **Aç Harman (1962)**. Bunların dışında Kemal Tahir, Orhan Kemal ve Yaşar Kemal köy sorunlarına eğilmişlerdir.⁶⁷ Orhan Kemal ve Yaşar Kemal Köy Edebiyatı'nın başlangıcında yer aldıkları halde, bu edebiyatın tipik sürdürücüsü olmamışlardır. Onlar köy sorunlarına ve köy insanına farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak, bir bakıma köy edebiyatını olgunlaşma dönemine ulaştırmışlardır.

Bu dönemin roman ve öykülerinin belirleyici niteliklerinin başında daha önce de belirtildiği gibi gözlemci ve gerçekçi bir anlatıma yaslandırılması gelmektedir. Roman ve öykü toplumsal bir sorun olarak köy ve köylünün sorunlarına eğilmektedir. Konularını onların somut koşullarından çıkarmaktadır. Dolayısıyla da konular çoğu kez yaşanmış bir gerçekliktir. Bu açıdan da konuların işlenişinde de nesnel bir anlatıma bağlı kalınmaktadır. Anlatım yapaylıktan, duygusallıktan kurtarılmıştır.

Köy hayatının çarpıklıkları, sorunları çıplak bir dille anlatılırken, aynı zamanda kırsal kesimde yaşayan köylü kadının dramı da yinelenir.

⁶⁶ Attila Özkırımlı, **a.g.e.**, s.125.

⁶⁷ bkz.İnci Enginün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2005), s. 326-327; ayrıca geniş bilgi için bkz. Hulusi Geçgel, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, (2. Basım. Ankara: Anı Yayıncılık, 2006), s. 218-271.

Köylü kadının ezilmişliği –çok eşlilik, kuma sorunu, kızların parayla alınıp satılması, zorla evlendirilmeleri, törel baskılar altında kadının ezilişi, erkek çocuk doğurmadığı için kocasının baskısı altında kalışı – gibi konular eşliğinde dile getirilir. Özellikle Mal olarak alınıp satılan, hiçbir değeri olmayan, sürekli erkek egemen toplum yapısında ezilen köylü kadını resmedilir bu eserlerde. Sabahattin Ali'nin ‘ **Hanende Melek**’ ve Bekir Yıldız'ın ‘ **Bedrana**’ adlı yapıtları bunlara en güzel örneklerdir.⁶⁸

Köy romancılığının en verimli, en uzun soluklu romancısı Fakir Baykurt' ta eserlerinde köy sorunlarını irdelerken, köylü kadını, onun ezilmişliğini yansıtmıştır.

‘**Tırpan**’ eserinde genç bir kızın zorla evlendirilmesini, ‘ **Yüksek Fırımlar**’ da genç bir kadının törel baskılar altında kalışını, erkek çocuk doğurmadığı için kocasının baskısını, kuma sorununu, ‘ **Koca Ren**’ de ise kadının mal olarak alınıp satılmasını işlemiştir.

Ancak Baykurt eserlerinde sadece ezilen köylü kadın imajını işlemekle kalmamış, ezilen köylü kadın imajını haksızlığa başkaldıran devrimci bir kadın imajına dönüştürmüştür. Onun köylü kadınları ezilmişliğin içinde bile dirençlidirler. ‘ **Tırpan**’ da Uluğuş Nine kızın zorla evlendirilmesine karşı çıkmakta⁶⁹, ‘ **Yüksek Fırımlar**’ da Elif kocasının ve çevresinin tüm engellemelerine rağmen, kendini geliştirmeye çalışmakta, ‘ **Koca Ren**’ de ise mal gibi alınıp satılan Gül, kendini bu zincirlerden kurtarmanın ve kendi geleceğini kurmanın yollarını aramaktadır.

Ancak Fakir Baykurt'un en çok ilgi çeken ve ona ün sağlayan, en önemli devrimci kadın tiplemesi Yılanların Öcü'nün Irazca Kara karakteridir. Bunu sonraki yıllarda ‘Yarım Ekmek’ eserinin kahramanı Kezik Acar izler. Bu açıdan bu çalışmanın konusunu Irazca Kara ve Kezik Acar oluşturmaktadır. Bu nedenle bu kadınların ayrıntılı tasviri, yaşantısı , gelişimi 3. Bölümde eserler incelenerek verilecektir.

⁶⁸ bkz.Emin Özdemir, **a.g.e.**, s.206.

⁶⁹ bu konuda bkz.Rauf Mutluay, **100 Soruda Çağ daş Türk Edebiyatı (1908-1972)**, (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973), s.468.

3. BÖLÜM

3. FAKİR BAYKURT'UN ESERLERİNDE KADIN KARAKTERLER

Daha önce de belirtildiği gibi Kadın Fakir Baykurt' un romanlarında öncelikli karakterlerden birisidir. Özellikle 'ana' imajı çok baskın bir karakterdir. Yazar her ne kadar eserlerinde kendini açıkça ortaya koymaktan çekindiğini ve bunun için çok uğraştığını söylese de yaşamında etkili olan kadınları eserlerinde capcanlı aktarmaktan kaçınmamıştır. Onun ilk idolü annesidir.

Cahil bir köylü kadını olan, analık içgüdüleriyle hareket ederek yaşamın tüm zorluklarına rağmen çocuklarını ele güne muhtaç etmeden yaşatmaya çalışan bu kadın onun yaşamının devamında hep saygı duyulması yerini korumuştur. Elif, Fakir Baykurt' un annesi olup öncelikle yazarın eserleri olan 'Yılanların Öcü' ve 'Irazca' nın Dirliği' yapıtlarında karşımıza Irazca karakteri olarak çıkmaktadır.⁷⁰

Irazca da tezin konusu olan Yarım Ekmek eserindeki Kezik Ana da hep kendi annesi gibi yaşama karşı kader birliği etmişçesine yalnız savaş verip evlatlarını genç yaşlardan itibaren korumuş ve hayata kazandırmışlardır. 'Benli Yazılar' da Fakir Baykurt annesinin içinde bulunduğu zor yaşam koşullarını şu şekilde dile getirmektedir:

"1938' de babam öldü. On dört yıl askerliği vardı. Saf adamdı. Anamdı daha çok bizi ve işleri çekip çeviren. Babam ölünce de böyle oldu. Genç yaşta dul kaldığı halde, 'Yetimlere el sillesi yedirmem!' diye bir daha evlenmedi, bizi üvey babasız büyüttü. Sabah dağa oduna, öğleyin tarlaya çifte giderdi. Bir

⁷⁰ bkz.Feridun Andaç, **Aydınlanmanın Işığında Sanat İnsanlarımız 3 Fakir Baykurt** (Birinci Basım. İstanbul: İDE Eğitim, Organizasyon Ltd. Şti., 1997), s.37.

yandan da hastalıklarla boğuşurdu. Elde avuçta yok su basar tarla, geniş mülk yok. Başında altı kanayak. Üstelik Birincisinin acıları bitmeden, çıkıp gelen İkinci Dünya Savaşının zorluk dolu yılları geldi çattı. Ne yapabilir bir dul kadın? Tarlaları ortağa verse, gelenle geçinmenin olanağı yok. Ağabeyimi ayakkabıcı çıraklığma, beni de hem okuyup hem dokumacılık öğreneyim diye Nazilli'nin Burhaniye köyündeki dayıma verdi”⁷¹

Kendi akli yettiğince çocuklarının yarımını yapmaya çalışan Elif ana, Fakir Baykurt' un ilk ilham kaynağıdır.

Fakir Baykurt' u özellikle köy ortamında çok çalışan, ama hiçbir değeri olmayan, mal gibi alınıp satılan, insan yerine konulmayan köylü kadınının içinde bulunduğu bu acınacak durum çok etkilemiştir. Adeta anasına duyduğu vefa borcunu tüm kadınlara yansıtmıştır. O, aynı zamanda bu kadının azmine, sabrına, fedakarlığına, zor durumlarda bir kartala dönüşmesine de tanık olduğundan eserlerinde hayranlıkla da yaklaşmıştır. Böylece Fakir Baykurt eserlerinde sadece içinden çıktığı köy ortamını, bütün gerçekliğiyle işlemekle kalmamış, bu yapı içindeki en güçlü motifi, yani toplumun kurtuluşunu sağlayabilecek köylü kadın imajını da işlemiştir.

Baykurt gibi o dönemin bazı yazar ve düşünürleri de Türk kadınının, özellikle de Anadolu kadınının toplum için önemine eserlerinde dikkat çekmişlerdir:

“Köylü kadını erkeğin en baş yardımcısıdır. Tarlada, bağda, bahçede köylü kadınlar, erkekler kadar iş görürler ve iş çıkarırlar. Şu halde kadın bir aile temeli, aile uzvu olduktan başka bir de ekonomik uzvu yani para ve iş unsurudur. Bu bakımdan köylü kadınının değeri iki kattır.”⁷²

“Kadının ret edildiği toplumların gelişmesi düşünülemez. Dolayısıyla kadınsız ev olmayacağı gibi, kadınsız yurt da olamaz.”⁷³

Daha önce de belirtildiği gibi Fakir Baykurt' un köylü kadın imajı öncelikle annesi, akrabaları, eşi ve kızları gibi kendi çevresinden olan köylü kadınlardan oluşmuştur. Daha sonraları ise öğretmenliği, müfettişliği sırasında İç Anadolu kentlerinde birçok köylü kadının ve genç kızın yaşadığı hayatı ve sorunları yakından görmüştür. Özellikle genç kızların okula

⁷¹ Fakir Baykurt, **Benli Yazılar**, (1.Basım. İstanbul: Papirüs Yayınevi, Ekim 1998), s.40-41.

⁷² Selahattin Kandemir, **Türk Kadını Köylü Kadını** (1.Basım. İstanbul: Halk Basınevi, 1936), s.12.

⁷³ Necati Çankaya, **Tarihi Süreç İçerisinde Türk Kadını** (1.Basım. İstanbul: MKB Ajans, Şubat 2003), s.311.

gönderilmemeleri, küçük yaşlarda zorla evlendirilmeleri onu oldukça etkilemiştir. Anadolu kentlerindeki gözlemleri onun kadına bakışını daha da netleştirmiştir.

Artık amacı kahraman köylü kadınının hayatını, onların çektiği çileleri okuyucuya aktararak, toplum yapısını değiştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle Baykurt'un eserlerindeki kadın karakterleri rastgele ya da zorunluluktan ortaya çıkmamıştır. Özellikle seçilmiş, özenle işlenmiştir.

Onun eserlerindeki köylü kadınları yufka yürekli, gururlu, yoksullukla ve cahillikle mücadele eden, son derece çalışkan kadınlardır. Ancak bu yumuşak, anaç özelliklerinin yanı sıra, Baykurt eserlerinde ezilen köylü kadın imajını haksızlığa başkaldıran devrimci bir kadın imajına dönüştürmüştür. Bu kadının kaynağı olan Kara Ali'lerin Elif'inin ilk yansıması Fakir Baykurt'un eserlerinde karşımıza Irazca karakteri olarak çıkmaktadır.

Fakir Baykurt yazarlık çizgisinin de belirleyicisi olan 'Yılanların Öcü' (1959) adlı ilk romanıyla üne kavuşmuştur. Dönemin önemli yazar ve eleştirmenleri olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Haldun Taner romanın önemini şu sözlerle dile getirmişlerdir:

"Fakir Baykurt'un 'Yılanların Öcü' adlı romanı (...) köy hayatının ilk tam levhasını çizmiş olmak bakımından değerli görülmüştür. Bunda, aynı zamanda yazarın memleket meselelerini heyecanlı ifade edişi, yaşayan kişi yaratmakta kudreti de esere edebi bir kıymet vermektedir."⁷⁴

"Yılanların Öcü, sadece Yunus Nadi Yarışmasında değil, köy gerçeği konusunda yazılmış romanlar arasına hatırı sayılır bir yer alacak değerde. Türk insanını ve köy gerçeğini yalın, sağlam bir dille ve iyi bir teknikle belirten umdurucu bir eser."⁷⁵

Fakir Baykurt bu eserinde sadece köyün yoksunluklarını, yoksulluklarını, çelişkilerini, çatışmalarını anlatmakla kalmaz, aynı zamanda devletin son çözümde güçlüden yana oluşunu da dile getirir.

"(İlk olarak Irazca tiplemesiyle Fakir Baykurt) Yılanların Öcü'nde alınyazısına başkaldıran ezilmiş bir ananın direnişini (anlatmıştır). Irazca Ana direngenliğinde dünyayı değiştirmeye temel çıkıştır."⁷⁶

⁷⁴ Hasan Ali Yücel, Türk Edebiyatına Kendi Giren Köylü, **Cumhuriyet Gazetesi** 27 Mart 1997, Kitap Eki.

⁷⁵ Hasan Ali Yücel, **a.g.e.**

⁷⁶ Adnan Binyazar, "Fakir Baykurt'ta İnsan Gerçeği", **Varlık Dergisi**, Cilt No 4, Sayı No 792 (Eylül 1973), s.11.

Irazca karakteri ‘Yılanların Öcü’ romanının devamı niteliğinde olan ‘Irazca’nın Dirliği’nde daha çok öne çıkmaktadır. Bu yönüyle de ‘Irazca’nın Dirliği’ eseri tezin konusunu oluşturacaktır.

3.1. Anadolu Kadını : Irazca Kara

‘Irazca’nın Dirliği’ (1961) romanı köyün ihtiyar heyetinin üyesi Haceli’nin sırtını muhtara dayayarak Kara Bayramların evinin önüne ev yapmaya kalkmasıyla başlar. Kara Bayram’ın ve annesi Irazca’nın tüm itirazlarına rağmen Haceli ve köy muhtarı ısrarla, her türlü yalan ve zorbalıkla, hatta tacizle niyetlerini gerçekleştirmeye çalışırlar. Ancak Irazca ne bu tehditlerden ne de bu zorbalıktan hiçbir zaman korkmamıştır.

Ona boşuna Karataş köyünden, Kara Bayram’ın çilekeş anası Irazca dememişlerdir. Onun göze çarpan ilk özelliği otoriter yapısıdır. Buyurgan ve yöneticidir. Organize etmeyi ve yönlendirmeyi sever. Aile içinde çıkan sorunlarda bile her zaman Irazca Ana’nın dediği ve yönlendirmesi geçerlidir.

Irazca otoriter olduğu kadar akıllı ve bilgedir de. Aile içinde Irazca danışılan ve fikirlerine güvenilen bir kadın olarak karşımıza çıkar. O kadar ki Irazca’nın oğlu Bayram ve gelini Haçça kendi oğullarıyla ilgili okul sorununu bile önce Irazca’ya danışma gereği duyarlar:

“Anama danışırım da, önce sana bir danışayım diyorum. Danışan dağlar aşarmış biliyorsun (...) Ortaköy’ün öğretmeni yaza lım derse kaynanam da he derse, git yazdır...”⁷⁷

Irazca’nın bu bilgeliği her zaman ustaca ve akıllıca olmuştur. Irazca olayların ne gibi sonuçlar doğurabileceğini kestirir ve ona göre tedbirlerini alır. Bu özelliğinden dolayı aile içinde herkes Irazca Ana’ya güvenir, onun fikirleriyle tedbirler almayı tercih ederler. Örn. köy muhtarı ve onun yandaşı Haceli kendi evleri önünde ev yapmakta ısrar ettiklerinde, Irazca ve Kara Bayram’ın itirazlarına tacizle cevap verdiklerinde, Irazca tek başına ilçeye gitmiştir. Burada ilçenin en kıdemlisi olan kaymakamla konuşarak ondan köy muhtarı ve Haceli’ye karşı kendi haklarını savunmasını istemiştir.

⁷⁷ Fakir Baykurt, **Irazca’nın Dirliği**, (8. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi 1999), s.31.

Irazca'nın bu güçlü Anadolu kadını tavrını çok takdir eden, onun haklı olduğunu bilen kaymakam, ilçenin tüm görevlilerini bu konuda uyararak Irazca ve ailesini korumaya çalışmıştır. Ancak bu dürüst, namuslu kaymakamı kendileri için tehlikeli bulan köy muhtarı ve Haceli kendilerini savunmak için gittikçe artan bir şiddetle yalan ve zorbalığa başvurarak, Irazca ve ailesini bir çok kere tehdit etmişlerdir. Hatta bu tehditler Bayramın Köy heyeti tarafından dövülmesine kadar vardırılmıştır. Irazca oğlu dövülüp Burdur' daki hastaneye kaldırıldığında yufka yürekli bir ana olarak ondan uzakta olmaktan dolayı çok üzgündür, oğluna yardım etmek için çırpırır:

“İçinden kuş olup uçmak geçiriyordu. Uçup hemen Burdur' a varmak, hastanenin üstüne konmak istiyordu. Ak gömlekli doktorlardan bir haber sormak istiyordu. Eğer sağsa, eğer bitkin uyuyorsa, daha ayılmamışsa; baş ucuna oturmak, beklemek istiyordu. Sineklerini kovmak istiyordu. Kalaylı kaşıklarla ağzına hoşafı vermek... İnerse, sızlarsa, geceleri ateşi artar da sayıklarsa, 'Anam Kara Bayram'ım, kara gözlü 'Bayram'ım!... diye ses vermek istiyordu.”⁷⁸

Tüm bu bunaltıcı tehditlere, zorbalıklara rağmen Irazca hiç bir zaman korkmamış, aksine daha da güçlenerek mücadelesini sürdürme kararı almıştır. Irazca adeta düşmanın karşısında asla boyun eğmeyen, aksine onlara karşı neşeli görünüp, onları sevindirmeyen, gururlu ve mağrur bir Anadolu Kadınının temsilidir:

“Ele güne şan olmanın gereği yok. Kol kırıldı yen içinde, hem de boyuna yük! Hiçbir şey olmamış gibi ağzımızı yumalım. İçimizdekini belli etmeyelim. Onlarda sanırlar ki bunlar bir şey anlamadılar. Sonda bir pundunu bulur sokarız!... Malma mı olur, canına mı olur; neresine olursa! ... Öyle sokarız ki, tanrıdan mı, kuldan mı: kimden geldiğini bilemezler”⁷⁹

Hatta Irazca aile içinde çok derin bir yara açan torunu Ahmet'in başına gelenlerden sonra o kadar sinirli, o kadar öfkeli ki, düşmanlarından intikam almanın yollarını arar:

“ (...) (Siz bana bir şey yapamadınız ama, ben size yaparım! Durun siz! Önümden kaçarken bastığımız topraklarda delik aratacağım ben size! Durun siz! El mi yaman, bey mi yaman? Ben size göstereceğim! Durun siz!...)”⁸⁰

⁷⁸ Baykurt, **a.g.e.**, s.219.

⁷⁹ Baykurt, **a.g.e.**, s.61.

⁸⁰ Baykurt, **a.g.e.**, s.99.

Irazca'nın düşmanlarına karşı olan bu kini daimidir, hiçbir zaman azalmaz, hatta artarak devam eder. Çünkü o düşmanlarını iyi tanır ve ona göre tedbirlerini alır. Oysa zamanında oğlu Bayram hiç sözünden çıkmadığı anasını korkusuna yenilerek dinlememiş, düşmanlarıyla barışmıştır. Bu barışın sonuçları gene Irazca'nın tahmin ettiği gibi hiç de iyi sonuçlar doğurmamıştır:

“Barışma Bayraam! Dedim. Barışma! Git mahkemeye! Gitmedi barıştı. Eskisinden beter oldu dirliğimiz. Bir yandan yılanlar, bir yandan düşmanlar, iki ordunun arasında kalmışa döndük, nerelere gidelim?”⁸¹

Irazca düşmanlarını o kadar iyi tanır ki, onlardan gelecek iyiliği bile istemez. Çünkü bunun geri dönüşünün çok kötü ve telafisinin zor olacağını farkındadır. Irazca'nın köydeki baş düşmanlarından biri olan muhtar, ona torunu Ahmet' in tacizini sineye çekmesi karşılığında para teklif ettiğinde, Irazca çok kesin bir dille bu parayı reddetmiştir. Böylece Irazca ne kadar gururlu bir kadın olduğunu da okuyucuya hissettirmiştir:

“Oşşt köpeğim! Onun orası senden sorulmaz! Onun orasını ancak ben bilirim, ben, ben!. Çabuk buradan defol git! Yaparsın, edersin, ondan sonra da şu davayı geri alın diye yalvarmaya gelirsiniz! Yüzün eşek derisinden mi senin? Geri alınmış!.. Bekle, alıyoruz!..Ayna verdik, bıçak verdik diye övünmesi değil o! İşte böyle ederiz biz adamı! Biraz cezaevi kahrı çekin de, gözünüzün çayını açılın!.. Şunun utanıp arlanmadan ettiği lafa bakın komşular! İki verelim de size verelimmiş?!... Paran pek bol ise cami yaptır dürzü! Haydi çek bakalım arabani! Çek arlaş tarlaman üzerinden! Cehennem ol git de nereye gidersen git! Gözüm karaltını tarlaman yakınlarında görmesin haydiii!”⁸²

Irazca her zaman haksız yere gelecek olan kazancı elinin tersiyle itmiş, elindekiyle yetinmiştir. Özellikle de yardım güvenmediği kişilerdense, yoksulluğu her ne kadar sevmese de kolaylıkla reddedebilmiştir:

“Bizim neremiz yoksulmuş! Unumuzu tuzumuzu o mu veriyormuş? Dünyada kabul edemem; Hesaplar, kitaplar ne tutarsa, harman kalktıktan sonra teslim ederiz”⁸³

Görüldüğü gibi Irazca birçok insanın yapamayacağı şekilde hem yoksul hem de gururlu olmasını çok iyi becermiş, hakkıyla hayatı yaşamayı tercih etmiştir. Halbuki Irazca

⁸¹ Baykurt, a.g.e., s.70.

⁸² Baykurt, a.g.e., s.172.

⁸³ Baykurt, a.g.e., s.256.

tüm hayatı boyunca yoksulluktan paçasını kurtaramamış, bunun altında oldukça ezilmiştir. Öyle ki Irazca artık bu yoksulluğu ömür boyu çekeceğini, kimseden yardım gelmeyeceğini bilmektedir. O, sadece doğadan ve tanrıdan bunun için yardım diler:

“ (...) Yeryüzünün dostu güneş (...) Birazdan alıp başını gideceksin! Gavur karanlıklar dereyi, tepeyi doldurup dümdüz edecek. Garipler, kimsesizler, iyice arkasız kalacaklar. Dünya, tanıksız tapıksız kalacak. Kötüler, hançer pala zulme çıkacaklar, nerelere gideyim?”⁸⁴

Irazca'nın bu güneşe yalvarışı, Fakir Baykurt'un çocukluk yıllarını anlattığı *Özüm Çocuktur* eserinde bahsettiği annesinin Allah'a yalvarışına çok benzemektedir. Her ikisi -Elif Ana ve Irazca – çaresizdir ve tek dayanakları Allah'tır. Annesinin Allah'a yakarışını Baykurt *Özüm Çocuktur* adlı otobiyografisinde şu sözlerle dile getirmektedir:

“Anam derin düşüncelerin içerisinden çıkamıyor. Boyna susuyor. Yalnızca namazlarının ardından birkaç sözcük; onu da Allah'a yöneltiyor: Ey büyüklerden büyük Allah'ım bana yardım et! Bana zihin açıklığı ver! Yanlış karar aldırma!”⁸⁵

Yaşadığı bu yoksulluğun, çaresizliğin içinde bile Irazca hep çalışkan olmuş, her zaman işe koşturup durmuş, yorulmak nedir bilmemiştir.

Irazca ev işlerinde olduğu kadar tarla işinde de beceriklidir. O tam bir toprak anadır. Topraktan anlar, onu işlemesini bilir:

“Sırçalıktaki arpa iyiydi. İyi erinlenmişti. Daneleri tıkız ama dolgundu. Irazca: Kır tarlanın arpası daha iyi olamaz! Diyordu. Yağmurlar vaktinde yağınca ekinleri iyi oluyordu. Karataşlı çiftçiler de toplu bir yarışa girmiş gibiydiler. Eğilerek bükülerek ekinin saplarını parmaklarıyla üçer beşer topluyorlar: oğlak boynuzuna benzer ufacık demir parçalarıyla çekiyorlar, diplerinin toprağını çırpıyorlar: üst üste yığarak deste yapıyorlardı. Irazca'da onlarla birlikte kocayım, yoruluyorum demeden çalışıyordu: Hiç belim bıkınım... demiyordu.”⁸⁶

Irazca ocak karşısında terlemeye alışmış, süt gibi ağarmış saçlarıyla ahırda, tarlada, harmanda, evde daima fedakar bir portre çizer. O kendi küçük dünyasında yorulmadan

⁸⁴ Baykurt, *a.g.e.*, s.108.

⁸⁵ Baykurt, *Özüm Çocuktur*, (1. Basım. İstanbul: Papirüs Yayınevi, Temmuz 1998), s. 119.

⁸⁶ Fakir Baykurt, *Anadolu Garajı*, (4. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1979), s. 102.

mücadelesini sürdürür. Baykurt Kara Bayram'ın ağzından erkeklerin köy kadınlarıyla ilgili düşüncelerini şöyle aktarır:

“Şu Dünyada karı milletinin çektiği!... diye söylendi Bayram. Şu Dünyada karı milletinin irezilliği! Üç buçuk saatlik gecelerde nasıl yatarlar, nasıl dinlenirler? Nasıl uykularına kanarlar? Karıların dinlenmesi kıyamete kalmıştır bence! Kıyamete hem de kara toprağın altına... Ancak ölünce dinlenir bizim köyde, köylerde karılar.”⁸⁷

Her zaman çilekeş olan, gerek köy hayatının ekonomik, gerekse erkek egemen toplum yapısının baskısıyla gençliklerini çalışarak, didinerek geçiren, bir türlü rahat edemeyen köylü kadını yazarların ve sanatçıların eserlerine bu yönleriyle, daha önce de bahsedildiği gibi, kaynaklık etmiştir.

Baykurt' da eserlerinde özellikle Irazca, Uluş Nine, Kezik Ana karakterlerinde köylü kadınının çilesini gözler önüne sermiştir. Özellikle Anadolu Garajı adlı öyküsündeki Ümmü kadının sözleri, köy kadınının çilekeş yaşam şartlarında gençliklerini, kadınlıklarını yaşayamayışını dile getirmektedir:

“Ah, ben ne kırmızı, ne taş gibi eti budu, gülmesi, oynaması yerinde, şakrak bir insandım kızlığımda! Günlüğe giderdik ovaya. Desteyi ben atar, ödülü ben alırdım Rıza Bey'den. Burçak yolmasında bellerim ağrımazdı. Acıbahar gelip çatanda, kemre keserken – hani tezek deriz- güneşin düzüne kemreleri kalbur kalbur düzerken hiç yorulmazdım. Koca evin giysi giyecek bütün kirlisini tek başıma yur paklar; “Anam belim anam kolum!” demezdim.”⁸⁸

Ancak tüm yoksulluklara, çaresizliklere rağmen, Türk köylü kadını sevdiklerinin huzuru, mutluluğu için var gücüyle çalışmayı, mücadele etmeyi, kendine bir ağırlık olarak görmemektedir. Irazca' da diğer kadınlar gibi ilerlemiş yaşına rağmen sevdikleri için var gücüyle çalışıyor, bunun kendisine ait bir sorumluluk olduğunu düşünüyordu:

“(…) bir anaç tavuk gibi, sabahları erkenden çoluğu çocuğu ardına düşürüp tarlaya gidiyordu. Yoruldum, ırıldım demiyordu. ‘Yorulsam ırılsam ne olacak? Dinçliğin tadını mı çıkaracağım şimden sonra?’ diyordu. Canını dişine takıp çalışıyordu. Sonradan sonradan içine bir gayret gelmişti. Sabahın erinden akşamın körüne kadar koşuyor, çırpınıyordu.”⁸⁹

⁸⁷ Baykurt, a.g.e., s.77.

⁸⁸ Baykurt, a.g.e., s.92.

⁸⁹ Baykurt, **Irazca'nın Dirliği**, s.225.

Irazca hayatı boyunca ezilmişliğin içerisinde mücadelesini sürdürmüş, haksızlığa karşı her zaman savaşmıştır. Bu yönüyle de Irazca karakteri diğer yazarların ilgisini çekmiş, taktirini kazanmıştır. Irazca'nın direnen köylü kadının simgesi haline gelişini Talip Apaydın şu şekilde dile getirmektedir:

“Özellikle romanın kahramanı yaşlı Irazca kadın, onun haksızlıklara karşı direnişi dillerden düşmez oldu. Ezilmiş, suskun köylü kadın imajı değişti. Yüzyıllardır Anadolu halkını ayakta tutan, yaşamı sürdüren köylü kadının yeri anımsandı ve edebiyatımızda yeni bir yol açıldı. Sonradan birçok romanda Irazca benzeri savaşmıcı, direngeç kadın kahramanlar işlendi.”⁹⁰

Bu kadın karakterler arasında Yaşar Kemal'in ‘Dağın Öteki Yüzü’nün Meryemcesi’ Irazca’yı andırır.⁹¹

Yaşar Kemal'in edebiyatımızda yeretmiş kişilerinden biridir Meryemce. Meryemce ile bir ana kadın tipi canlandırılmıştır. İri yarı, beli bükülmüş, sivri çeneli, uzun yüzlü, elmacık kemikleri çıkık, gençliğinde iri gözlü olduğunu gösteren güzel, kara gözlü bir kadındır. Yüzü, göz kenarları, alnı, dudakları kırış kırıştır. Ancak Meryemce ilerlemiş yaşına rağmen son derece canlı, inatçı, direngeç bir kadındır.

“O adeta "Ortadirek'te bir direnç simgesidir. Adil Efendi'ye borçlarını ödeyemedikleri için Çukurova'ya pamuğa inmeye karar veren Meryemce, oğlu Ali ile gelini Elif, bulgur aşının yanına bir baş soğan bile bulamadan aldıkları Çukurova yolunda öyle dayanılmaz çileler çekerler ki, gencecik iki insanın güçlüklerden yılmayan bir ananın desteği olmaksızın kurtulamayacağı bellidir. Karşılaştıkları her güçlüğü kendine göre huysuzlukları ve inadıyla çözerek yolun sonunu bulan Meryemce, ailesi adına başarmanın gururuyla elini toprağa vurarak, "İndik ya! Geldik ya!" diye haykırır.”⁹²

⁹⁰ Talip Apaydın, “Fakir Baykurt’un Ya zarlığı”,**Öğretmen Dünyası**, Cilt No 22, Sayı No 239, (Kasım 1999), s.15.

⁹¹ bkz. Olcay Öner toy “**Cumhuriyet Döneminde Roman**”, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Ünite 8, 1984) s.119.

⁹² <http://www.milliyet.com.tr/ozel/kitap/040505/02.html><http://www.milliyet.com.tr/ozel/kitap/040505/02.html>

Meryemce bu güçlü tavrıyla sadece oğlu uzunca Ali ile gelini Elif'e değil, bütün köye kendini saydırmıştır. Meryemce- uzunca Ali ilişkisiyle de bir ana- oğul ilişkisi sergileniyor romanda. Oğluna çok büyük bir sevgi duyar Meryemce.

Görüldüğü gibi Meryemce'de Irazca gibi yaşlı, yürekli, inançlı, kararlı ve son derece dirençli bir köy anasıdır. Meryemce'nin de Irazca'nın da başkaldırısı sadece bu yaşama değildir. Onların isyanı daha çok haksızlıktır. Irazca muhtarlık makamının arkasına sığınarak düdüğü öttüren Hüsnü'ye, muhtara arkasını dayayarak evinin önüne ev yapmaya kalkışan Haceli'ye, onlara arka çıkarak adaletsiz davranan uzatmalı onbaşıya isyan eder. Yoksa Irazca ne vergi vermekten yüksünür ne de devlete duacı olmaktan:

“ (...) hükümetime verdiğim bütün paralar helal olsun! (...) Koçan kes Yunus Efendi, koçaaan! (...) Koçan kes de al parayı! Götür ver hükümetime! Götür ver, yedirsin askerine, yedirsin, giydirsin! Kadın hükümetim! Hekimlerinin, hakimlerinin aylıklarını yükseltsin! Askerinin sırtına urba, kamına çorba kayırsın! Çorbalarının yağlarını bol koysun! Kaymakların terbiyesini artırsın! Yollarına kurban olduğum hükümetim!”⁹³

Irazca devlete sonuna kadar güvenir, onun için elinden geleni yapmak için çırpınır. Zaten o özünde her zaman çalışkan ve dürüst olan kişilere karşı saygılı olmuş, onların fikirlerini hep kabul etmiştir. Özellikle bu kişiler okumuş kişilerse bu saygısı iki katına çıkmış, elinden geleni yapmaya çabalamıştır. Çünkü o her ne kadar cahil bir köylü kadınıysa da hep gönlü okumaktan ve okuyandan yana olmuştur. Öyle ki kaymakam köye okul yaptırma fikrini Irazca'ya söylediğinde Irazca'nın heyecanı görülmeye değerdir:

“ (...) Ellere kollarına bin kez kurban olayım. Bin bin bin! Yaptırırsın da çocuklardan önce kendim gelip okuyayım! Ak saçıyla öğretmenlerin önüne diz çöküp oturayım, rağbet, hörmet edeyim! Okulun camlarını sileyim, bahçesini süpüreyim. Akşamları şavkın önüne kapanıp derslerime çalışayım, gündüzleri de önlerine varıp sorularına cevaplar vereyim.”⁹⁴

Daha önce de belirtildiği gibi Irazca her zaman okumadan ve kendini geliştirmekten yana olmuştur. Hatta onun en büyük endişelerinden biri de cahilliktir. Irazca cahilliği toplumsal gelişimi engelleyen, aşılması gereken bir düşman olarak görmektedir:

⁹³ Baykurt, **Irazca'nın Dirliği**, s.162.

⁹⁴ Baykurt, **a.g.e.**, s.155.

“Ben dünyada üç nesneyi hiç istemem: Bir cahillik, bir yoksulluk, bir kıyım. Benim Bayram’ım da okusa olmaz mıydı? Diyelim, Haceli okusa, Muhtar okusa olmazlar mıydı? Şimdi de Kara Ahmet’im okusa olmaz mı?”⁹⁵

Irazca okuma yazma bilmez ama yol yordam bilir. O kime nasıl davranacağını çok iyi bilir, kime ne söyleyeceğini çok iyi kestirir ve kişilere ona göre tavır alır. O gerektiği yerde çok sakin ve soğukkanlıdır. Çareler düşünür ve üretir. Bazen kadercidir. Ama genellikle tepki gösterir. İlk tepkisi beddua etmek olur. Adeta yüreğini soğutur. Her ne kadar Irazca çalışkan, dürüst insanlara karşı saygılı da olsa, o her ortamda herkese karşı kendi fikrini ve hakkını savunur, çünkü onun hesap veremeyeceği hiçbir şey yoktur. Onun için de kaymakam da dahil tüm devlet memurlarının karşısında düşüncelerini dile getirmekten çekinmez.

Irazca’nın haksızlığa, namussuzluğa, boşvermişliğe karşı direnci, oğlunun ağır hasta bir şekilde Burdur’a getirildiğinde doktor ararken tüm memurların kulüpte olduklarını ve orada oyun oynadıklarını öğrendiğindeki tavrında kendini gösterir:

“Benim oğlum dışarıda arabanın üstünde baygın yatıyor, siz burada şakur şukur! ...Nerde doktor? Ankara’ya gidip hallerimi bir bir arz edeceğim! Yaptıklarınızı birem birem söyleyeceğim! Yarı gecelere kadar şakur şukur oyunları oynayıp oynayıp, dairelere uykulu gözlerle gidenleri, evlerinde öğlenlere kadar yatı yatıp masanın başında iş görmeden oturanları.birem birem söyleyeceğim!”⁹⁶

Bu şekilde işini yapmayan memurlara karşı çok sert bir dil kullanabilen Irazca, zamanında onlara yardım eden dürüst ve çalışkan olan ilçe kaymakamına karşı bir o kadar vefakar ve vericidir. Onun için olan dilek ve duaları her zaman iyidir.

Özünde aslında Irazca çok merhametlidir. O anaç tavrını sadece oğluna veya torunlarına karşı değil, aynı zamanda Anadolu’ da pek görülmeyen türden olan gelinine karşı da gösterir. Gelinini çalışkan ve vefakar bir kadın olarak görür ve onu ezmeğe çalışmaz. Aksine ona karşı oldukça ince fikirlidir.

⁹⁵ Baykurt, a.g.e., s.221.

⁹⁶ Baykurt, a.g.e., s.212.

“ Haçça`yla çocuklar hayatta uyuyorlardı. Yatakları dışarı sermişlerdi dün. Unu dışarıda elerse, çıkaracağı şap şap şaplardan gelininin uyanacağını düşündü. Irazca ‘içerde elerim içerde...!’ dedi. ‘Ateşi içerinin ocağında yakar, içeride yaparım ekmeği!’”⁹⁷

Ayrıca Irazca gelininden bir şey istediğinde veya dilediğinde rica eder, onu kendi kızymış gibi benimsediği için mümkün olduğunca onu kırmamaya çalışır:

“ Sağolasın kadın Haççam!... ellerine sağlık yeşil Haççam, kadın kızım!...”⁹⁸

Irazca bu tatlı dilini gerektiğinde kendinden küçük olan kişilere karşı da güzel ve etkileyici bir şekilde kullanır. Torunu Ahmet hasta olduğunda Irazca ona üzülür ve yemek yemesi için tatlı dili ile öyle güzel ısrar eder ki:

“(...) Yersin yersin! Ben sıdırdım mı yersin sen! Hiç ninesi yumurta sıdırır da yemez mi adam? Hem gör bak, ne tatlı olacak? Tatlı oğlanlar ninelelerinin hatrını kırarlar mı hiç? İçine karabiber de serpeyim mi nineşim?”⁹⁹

Irazca gibi Baykurt’ un annesi de yaşadığı zor yaşam koşullarına, sıkıntılara rağmen aile fertlerine karşı oldukça tatlı dillidir. Özüm Çocuktur adlı otobiyografisinde Baykurt annesinin tatlı dilini, sevecenliğini büyük bir hayranlık ve özlemle dile getirmektedir.

Irazca’nın tatlı dili, sevecen kalbi, hoşgörüsü sadece oğluna, gelinine, torunlarına değil, eşeğine, ineklerine kadar uzanır. Öyle ki, oğlu Bayram yoksulluk ve baskılardan bunalarak şehre göç etme kararı aldığı anda yıkılmış, adeta pamuk kalpli bir kadına dönüşmüştür:

“Kara dinli Bayram ertesini gün Burdur’ un mal pazarına çekecek hepinizi, helal et haklarını çelik paşam! okşadı başını, kulaklarını. Öptü yüzünü gözünü. iki yanından öptü, yeniden ağladı .Sulu sulu öptü öküzünün gözlerini. Sırtını, sağrısını okşadı. Helal et ödenmez haklarını .”¹⁰⁰

Ahırdaki öküzüne, eşeğine bile bu kadar bağlı olan bir kadının törelerine, pek de fazla ayrılmadığı, doğduğu ve doyduğu köye karşı vefakar olamayacağı düşünülemez. O, oğlu

⁹⁷ Baykurt, **a.g.e.**, s.129

⁹⁸ Baykurt, **a.g.e.**, s.55.

⁹⁹ Baykurt, **a.g.e.**, s.94.

¹⁰⁰ Baykurt, **a.g.e.**, s.297.

Bayram'ın şehre göç ederek tüm zorluklardan onu kurtaracağına söz vermesine rağmen köklerinden ayrılmayı içi kan ağlaya ağlaya reddetmeyi yeğlemiştir. Bu geride kalış bu sefer çok sevdiği oğlundan, gelininden, torunlarından ayrılış olacaktır. Her ne kadar bu terkedilmişlik ve yalnızlık ona dokunsa da, o gelenekçi tavrıyla köyde tek başına kalmayı yeğlemiştir:

“Hiç ben kalkar da şehirlere mi giderim senin ardından? Gidelim diyor bana! Otur şehirde köşene namazlarımı kıl diyor bana, beni namazlarla kandırarak! Ölmemişim daha köpeek! İşte sana açık cevap: Benden gidici de yok, yüzünü görücü de! Benim adım Irazca! Sen bu kadar yıllık ananı, koca Irazca'yı tanıyamadın mı daha ay kara dinli? Ben ölürüm gene gitmem! Sen git! Ben oturur bu viraneyi beklerim. Yuvamı, tüneğimi beklerim. Yuvamda, tüneğimde ölürüm”¹⁰¹

Oğlu Bayram, gelini Haçça ve biricik torunlarının gitmesiyle Irazca evinde yapayalnız ve yaşlı bir kadın olarak kalır. Oysa o hayatı boyunca hep ailesi için yaşamış, çalışmıştır.

Baykurt ‘Irazca’nın Dirliği’ romanında Türk köylü kadınının haykırışlarını, mücadelesini Irazca Kara vasıtasıyla anlatmaktadır. Başka bir deyişle, “romanın baş kahramanı Irazca, bu romanla direnen köylü kadın simgesi olur.”¹⁰²

Yazar Irazca’nın direncini, dolayısıyla da köylü kadınının direncini eserinde kahramanı nüfusçu Osman’ın Irazca’yı şehir kulübünü baskına geldiğinde diğerlerine tanıttığı şu sözlerle dile getirmektedir:

“Bu anaya Karataş köyünden Irazca Kara derler! Son derece Osmanlı avrattır. Çok cesurdur. Çok yüreklidir. Natıkası kuvvetlidir. Taşa söylese eritir.”¹⁰³

Bu tanımda Irazca.’nın kadın kimliğinden çok analığı ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Irazca’nın cesareti, direnci, güçlü karakteri vurgulanmaktadır. Bu özelliklerinin dışında Baykurt , Irazca’nın bilge kişiliğine de parmak basmaktadır:

¹⁰¹ Baykurt, **a.g.e.**, s.286.-287.

¹⁰² Zeki Sarıhan, “Fakir Baykurt, “Ayaklanan Öğretmenlerin Lideri” **Öğretmen Dünyası Dergisi**, Cilt No 22, Sayı No 239, (Kasım 1999), s.6.

¹⁰³ Baykurt, **a.g.e.**, s.211.

“Irazca bağdaş kurup oturmuştu. Elinde tesbihi var da çekiyor gibiydi. Yüzünde bir sakalları eksikti. Dünyada ne kadar masal varsa hepsini bilen, gezip gördükleriyle bilgeleşmiş eski bir Toros yürüğüne benziyordu.”¹⁰⁴

Adeta yazarın annesinin bir modeli olan Irazca, törelerinden asla kopmak istemeyen, doğru bildiklerinden ödün vermeyen, evlatlarına kol kanat geren, fedakar, akıllı, sevecen, gerektiğinde sert ve cesaretli, güçlü, çok genç yaşta dul kalıp hayatı yalnız başına yüklenmesini bilen, hayata ve insanlara direnen anaç bir köylü kadın portresi çizmektedir.

3.2. Türk Göçmen Kadını: Kezik Acar

Yazın dünyasında öne çıktığı ‘Yılanların Öcü’, tezin konusunu da oluşturan Irazca’nın Dirliği ve Kara Ahmet Destanı’nda Baykurt 50’li yılların Türkiye’sinin ekonomik, sosyal, siyasal, çağdaşlaşma ve saniyeleşme sancılarının doğurduğu kırsal kesimden, kentlere göç panoraması eşliğinde köydeki yaşamın zorluğunu, özellikle de köylü kadının çektiği sıkıntıları, mücadelesini (Irazca karakterinde) dile getirmiştir.

60’lı yılların sonunda Avrupa ülkelerinin iş gücüne ihtiyaç duymasıyla Türkiye’nin kırsal bölgelerinden Avrupa’ya büyük bir dış göç gerçekleşmiştir. Böylece yüzyılımızın bu “iş sürgünleri”¹⁰⁵, “ (...) ayaklarında Anadolu toprağının tozları, sırtlarında mintanları, başlarında kasketleri, ceplerinde eşlerinin ve çocuklarının resimleriyle”¹⁰⁶ kendi köklerini çiğneyerek, Avrupa yollarına dökülmüşlerdir. Daha iyi bir yaşama duydukları özlemle doğup büyüdükları yerlerden hiç bilmedikleri bir yaban ele gelen bu Türk işçileri, yeni geldikleri, dilini, kültürünü, yaşam koşullarını tanımadıkları bu yabancı ülkede o güne kadar hiç karşılaşmadıkları yeni sorunlarla karşı karşıya gelmişlerdir.¹⁰⁷

Bir yandan vatanlarını, yurdundaki sevdiklerini terk etmenin ve özlemenin acısını yaşarken, öbür yandan da kendilerine her yönden yabancı bir ülkede hiç bilmedikleri çalışma

¹⁰⁴ Baykurt, a.g.e., s.281.

¹⁰⁵ Güney Dal.” Chronik der Auswanderung”, **Eine nicht nur deutsche Literatur**, Irmgard Ackermann, Harald Weinrich (Hrsg), München: 1986), s.16.

¹⁰⁶ Yüksel Pazarkaya, **Rosen im Frost- Einblicke in die türkische Kultur**, Frankfurt am Main: Büchergilde Gutenberg Verlag, 1989, s.248.

¹⁰⁷ bu konuda bkz. Yüksel Kocadoru, “ A İmanca Konuşulan Ülkelerde Alman Dilinde Ortaya Çıkan Türk Edebiyatının Dünü ve Bugünü”, **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1997, Cilt7, Sayı 1-2, ss.141-147;ayrıca bkz. Nilüfer Kuruyazıcı, “ Almanya’da Oluşan Yeni Bir Yazımın tartışılması”, **Gurbeti Vatan Edenler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, ss.3-24.

ve yaşama alışkanlıklarına uyum sağlamaya çalışmışlardır. Örn. fabrikadaki makineler, usta başının ve Alman komşularının davranışları, akıl erdiremedikleri Alman yasaları gibi.¹⁰⁸

Bu da “ (...) kendi alışkanlıklarıyla yeni görüp yaşadıkları yoğun çelişkilere, iç çatışmalarına, ve kimlik bunalımlarına (...)”¹⁰⁹ yol açmıştır kayıp kuşak olarak da adlandırılan birinci kuşakta.

Bu kayıp kuşağın duygularını Orhon Murat Arıburnu “ Bu Yürek Sizin” (Dieses Herz gehört euch) şiirinde şu şekilde dile getirmektedir:

“ Bir yürek ikiye bölünmüş, çaresizce
Bir yarısı yurdunda, Anadolu’da,
Diğer yarısı Almanya’daki Anadolu’da.
Sonsuz bir baş ağrısı
Bir başka acı,
İnce bir sızı.”¹¹⁰

Şiirde ilk kuşağın bir yandan vatanlarına, eski gelenek ve göreneklerine bağlılığıyla, diğer yandan ise Almanya’da yeni keşfettikleri dünya arasındaki ikilemleri, kimlik bunalımları, çatışmaları, iki dünyaya da ait olamamalarının, onlarda yarattığı boşluk ve acı duygusu vurgulanmıştır.

Bu gelişmeleri gören Baykurt, 70’li yılların sonunda gerek siyasi, gerekse de köylülerinin gurbetteki yaşantılarını yerinde inceleme isteğiyle Almanya’ya gitmiş, orada onların hayatlarını yakından incelemiştir.

Duisburg’ta Türk işçilerinin ve ailelerinin zor yaşam koşullarına yakından tanık olan Baykurt, onların ağır yaşam koşullarını Ren Üstüne Sözler isimli yapıtında şu dizelerle etkileyici bir şekilde dile getirir:

¹⁰⁸ Türk işçilerinin uyum sorunlarıyla ilgili bkz. M. Frederking, **Schreiben gegen Vorurteile**, Express Edition, Berlin, 1985, s.131.

¹⁰⁹ Tülin Polat, “ ‘ Öteki’ler Anlatıyor”, **Hürriyet Gösteri**, İstanbul, Kasım 1992, Sayı 144, s.12.

¹¹⁰ Orhon Murat Arıburnu, “ Dieses Herz gehört euch”, **Zeitschrift für Kultur Austausch**, Günther W. Lorenz, Yüksel Pazarkaya (Hrsg), Stuttgart, 1985, s.77; çev. için bkz. Gülsüm Uçar, “ Kültürlerarası bir Gezgin: Şinasi Dikmen”, 3. **Dil, Yazın ve Değiş bilim Sempozyumu Bildirileri**, Eskişehir, 7-9 Mayıs, 2003.

“Duisburg’ta: Koştur ha koştur üç vardiya/ Çalış ha çalış dört mevsim/ (...) Gene de sormadan duramam/ Deli miydim ne işim vardı/ Geldim buralara?/ (...) Dört bin kilometreden gelmiştir bizimkiler/ Erkekler kömürde kaynakta çalışır/ Kadınlar çocuğu çocuğa bırakıp evde/ Tramvaya trene doluşurlar/ Giderler çenesine kadar Düsseldorf un/ Çalarlar ıslak bezleri Helasından bürosuna kadar/ Koca havaalanına/ (...) Gıcır gıcır ederler her yeri/ (....)”¹¹¹

Bu ağır çalışma şartlarının yanı sıra vatan özlemi çeken ilk kafiiledeki Türk işçileri, eşlerini ve çocuklarını da yanlarına aldirtmişlardır. Bu da beraberinde birçok sorunu getirmiştir. Eşlerin ve çocukların dil ve uyum sorunları, eğitim sorunları, kültür sorunları, aile içi kimlik çatışmaları gibi, (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. 2.Bölüm). Kısa bir süre Almanya’da çalışıp para kazanıp vatanına geri dönüp rahat bir hayat yaşamayı hayal ederek gurbet ellere gelen Türk işçileri, bunun o kadar kolay olmadığını anladıklarında büyük bir hayal kırıklığı ve pişmanlık yaşamışlardır. Kendisi de bu tür sorunlar yaşayan Baykurt “Barış Çöreği” adlı kitabında kahramanının ağzından duygularını şöyle ifade etmektedir:

“Bir bakıma itler gibi pişmanım şu Almanya’ya geldiğime! Haydi, kendim geldim, sizi niçin getirdim! Şurada birkaç yıl daha çalışıp, kazandığımla Acıpayam’da bir dükkana değiyordu. Çok para olmalı da mağaza açmalıydık. O da biz de yok. ‘Kalalım birkaç yıl daha ! diye diye bugünlere geldik. Sizleri getirdim, harcımız derdimiz arttı. Kazandığımızın tümünü burada tüketmeye başladık. Üç beş kuruş arttırdıysak onu izine gidip gelmelerde, bilet parası, armağan parası yaptık. Kavime kardeşe, konuya komşuya eli boş gidilmiyor. Değirmenden gelenin eline bakarlar! diye boşa dememiş atalar. Hiç götürmesen, Ee Mevlüt, hoş geldin! diyene çıkarıp bir gömlek vereceksin, bir paket alman sigarası sunacaksın.”¹¹²

Türk işçilerinin Avrupa’daki konuk işçiliğinden yerleşik düzene geçişini Baykurt uzun yıllar boyu izlemiştir. Onların eksikliklerini, aksaklıklarını, değişimlerini, gelişimlerini saptamıştır. Bu süreç içerisinde Türk işçilerinin değer yargılarının nasıl çevreyle çelişki yarattığını, aynı zamanda nasıl çevreyle uyum sağladıklarını da büyük bir dikkatle incelemiştir.¹¹³

Bu incelemeleri sırasında bu göçün özellikle kadınlar ve çocuklar üzerinde yıpratıcı etkiler bıraktığını görmüştür. Baykurt bu tespitini şu sözlerle dile getirir:

¹¹¹ M. Şehmus Güzel, “Fakir Baykurt: Şu Almanya’da Ben! Anadolu’dan Gelmiş Şair,” **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt No:20, Sayı No 116. (Şubat 1990), s.50.

¹¹² Fakir Baykurt, **Barış Çöreği** (1.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982), s.119.

¹¹³ bkz. Sennur Sezer, “Köy Kökenli Emekçilerin Yazarı Fakir Baykurt,” **Varlık Dergisi**. Cilt No 27, Sayı No 1106 (Kasım 1995), s.38.

“Çeyrek yüzyılı aştı. Sadece Türkiye’den bir buçuk milyondan fazla insan, işçi, işçi ailesi, kadın, çocuk bu büyük göçe katıldı. Biz Türkler daha önce de çok göçler yaşadık. Bu hepsinden beter. Kanımca, iki grup insana acımasızca vurdu: Biri kadınlar, biri çocuklar (...) kadınlarla çocuklar toplumun zayıf, korunmasız grupları, çok ezildiler, acı çektiler, hatta ziyan oldular.”¹¹⁴

Baykurt kendisinin “Duisburg Üçlemesi” olarak adlandırdığı, Yüksek Fırınlara (1983), Koca Ren (1986) ve Yarım Ekmek (1997) eserlerinde Türk işçilerinin ve ailelerinin Almanya serüveni çerçevesinde, köyünden kopup gurbet ellere gelen, burada karşılaştığı yaşam ve çevre koşulları içinde acı çeken, ezilen, hatta ziyan olan Türk köylü kadınlarını gözler önüne sermiştir. Bu kadınlardan birisi Yüksek Fırınlara (1983) adlı romandaki Elif Mutlu’dur. Elif, İbrahim Mutlu’nun üçüncü eşidir.

“(…) İbrahim onunla deneysiz, şehir ve kurallarını bilmez, gözü açılmamış diye evlenmiştir. Dağ köyünde büyümüş Elif kendinden yaşlı bir adama duygusal bir yakınlık kurmadan evlenmenin ezikliğine eklenen yabancı ülkenin ağırlığını yaşar. Yurdunda büyük şehir görmeden yabancı bir ülkeye göçmenin koşullarını aşmaya çalışır. Kocanın beceriksiz ve çirkin bulduğu Elif, ancak oğlan anası olursa değer kazanacaktır.”¹¹⁵

Elif bir çok yönden sıkışıp kalan, zor durumda olan, ama çevrenin tüm baskı ve olumsuzluklarına rağmen kendi eğitim ve görgüsüzlüğünü yenerek gelişmeye çalışan genç bir kadındır. Romanda sürekli olarak kocası tarafından aşağılanan Elif’in değişmeye karar vermesi, işe girme, ehliyet alma, sendikaya üye olma ve grevlere katılma düşünceleri çerçevesinde bağımsız olma mücadelesi anlatılmaktadır.

Çevresinin baskısına maruz kalan, sıkışıp kalan bir başka kadın ise yazarın Koca Ren (1986) eserindeki Gül karakteridir.

Gül köyünden büyük ümitlerle kopup geldiği Almanya’da mal olarak görülen, sadece et muamelesi yapılan, satılan, kullanılan bir kadın haline gelmiştir. Baykurt onu kapitalist düzenin bir kurbanı olarak görür.

¹¹⁴ Feridun Andaç, “Fakir Baykurt ile Koca Ren ve Romancılığı Üstüne Söyleşi,” *Hürriyet Gösteri*, Cilt No 14. Sayı No 112. (Mart 1990), s.14.

¹¹⁵ Sennur Sezer, *a.g.e.*, s.38.

Gül'ün hikayesi Gül – Kenan – toplum üçgeni içinde sunulur eserde. Feridun Andaç bu eserle ilgili yaptığı değerlendirmede Gül – Kenan – toplum arasındaki ilişkiyi şu sözlerle irdellemektedir:

“ (...) Adı yaptığı işle ünlü Kenan'ın yapısı... Asalak biri deyim yerindeyse arabesk özellikleri kişiliğinde barındıran yoz bir kişi. Sevdığı kadını (!), para için başkalarına –paralı Almanlara – peşkeş çekecek denli katı. Ağına düşürebildiği herkesi bu yolda kullanmak onun ilkesidir. Gül'ün ona körü körüne bağlılığına ne dersiniz? Salt Ahmet'in güçsüzlüğü- Kenan'ın güçlü bir erkek görünümü müdür onu çeken? Çalışmaya inanan birinin bu yolu seçmesi hem de sevdiği uğruna!? Bir türlü 'kendi kendisinin olamayan' Gül, gelgit içindedir. Hem geçmişiyse, hem Kenan'la, hem de yaptığı işle. Toplum Kenan'ı , toplumla birlikte Kenan Gül'ü oluşturmuştur. Gül'ün de bilinçaltı var. Oraya kim bilir hangi özlemler depolanmıştır.”¹¹⁶

Gül romanda zayıf bir karakter gibi görünse de sevdiği uğruna onurundan vazgeçmek kolay değildir. Baykurt'a göre onun çaresizliği kendi acizliğinden değil, çevresel şartlardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de önceleri Gül çaresizliğine ve kaderine boyun eğse de zamanla çevresine karşı bir bilinçlenme ve başkaldırı içinde görülür.

Elif ve Gül çevrenin baskısına maruz kalan ancak bunu kırmaya çalışan, başkaldıran farklı iki kutuptaki iki kadındır.

Ancak Yarım Ekmek (1997) eserindeki Kezik Acar tiplemesi farklı bir portre çizmektedir. Baykurt bu karakteri kurmaca yoluyla bulmamıştır. Kezik Acar Baykurt' un ve Irazca'nın doğduğu, yaşadığı toprakların bir ferdidir. Kezik Ana olsun, onun oğlu Halil, yaşam arkadaşı Duisburg okullar müfettişinin kızı Petra olsun, hep tanıdığı, bildiği kişilerdir Baykurt'un.

O sadece yaşamında var olan bu kahramanların tarihsel akış içindeki konumlarını saptamıştır. Bunun yanı sıra Baykurt için Kezik Acar farklı bir öneme sahiptir.

Kezik Acar da annesi ve Irazca gibi genç yaşta dul kalmış, bir çok zorlukla mücadele edebilmiş, hayata karşı boynunu bükmemiş bir Anadolu kadınıdır. O aynı zamanda Almanya'da büyük bir yaşam mücadelesi vermesine rağmen köklerine sadık kalarak değişime

¹¹⁶ Feridun Andaç, “Fakir Baykurt ile Koca Ren ve Romancılığı Üstüne Söyleşi,” **Hürriyet Gösteri**, Cilt No 14, Sayı No: 112. (Mart 1990), s. 14-15-16,(s:14-18).

de ayak uydurmayı başarabilen biridir. Kezik Acar için Irazca Kara'nın bir nevi Almanya versiyonu denilebilir. Baykurt Kezik Acar karakterinin kendisi için ne denli önemli olduğunu şu sözleriyle dile getirir:

“Almanya’ya gitmeden önce Kezik Ana’nın köylülerini tanıyordum. Onlar her yerde, bu soruları sorduğunuz, Burhaniye’de bile var. Almanya’ya gidince Köln’de, Wuppertal’ de, Berlin’de onları buldum. Üç yüz ev gelmişlerdi Almanya’ya. Oturup hallerimizi konuşmaya başladık. Kezik Ana’yla çocuklarının sözü geçtikçe, kulağımla birlikte yüreğimde kabarıyordu. Demiryolcu kocasını Sivas – Divriği arası bir tren kazasında yitirmişti. Yavrularını kanatlandırmak için Almanya’da bir yaşlılar yurdunun bulaşığını yıkıyordu. Kullandığı temizlik sıvılarının buğusundan gözleri bozulmuş, sürekli akıyordu. Çocuklarını okutup cahillikten kurtarmış, everip çoluk çocuk sahibi yapmıştı. Oralara, bir gün dönüp gelmek için gitmişti, ama kalma gereği doğunca da bocalamadan, atması gereken adımları atmıştı. Hem Kezik Ana’yı, hem her biri bir yapıta benzeyen çocuklarını tanıdıkça ilgim saygım büyüdü; yazma gereğini duydum ve çalışmaya başladım. (...) Kezik Ana’yı daha önce, daha önce anlattığım Yüksek Fırınlar’ın Koca İbrahim’iyle, Koca Ren’in Salim’i ve Adem’iyle düşündüm. Koca İbrahim Anadolu’dan götürdüğü sankılara değişmeyeceğim diye direnen biriydi. Kezik Ana ise bu dünyanın yollarını boşa çığnemediğini bilir, değişmekten korkmaz. Yeni koşullardan kaçmaz, tersine, varır onların önüne durur, alır inceler, ardına önüne bakar, gereken yeni tavrı takınır.”¹¹⁷

Bu açıdan da Kezik Acar gerçekten de Baykurt için ve okur kitlesi için örnek alınabilecek bir kahramandır.

Yarım Ekmek (1997) romanının ana olay örgüsünü Kezik Acar’ın on beş yıl önce ölen ve memlekette gömülen kocasının cenazesinden geri kalanları Almanya’ya getirme çabası oluşturur.

Demiryolcu Mustafa’nın eşi Kezik Acar genç yaşta dul kalmıca küçük yaşta ki çocukları için mücadeleyi kendine görev bilmiş, Almanya’ya gurbete göç etmiştir.

Almanya’da bulunduğu on yılı aşkın bir süredir yaşlılar yurdunun bulaşıklarını yıkamış, hatta bu yüzden gözlerinin sağlığını yitirmiştir. Kezik Acar gibi Almanya’da bir çok kadın yaşamlarını çile çekmekle, çalışmakla geçirmektedir. Ekmek parası onları sürüklemiştir gurbet ellere. Ama hiçbiri de yılmamış, sürekli çalışıp didinmişlerdir. Almanya’daki Türk

¹¹⁷ Hülya Nutku, “Fakir Baykurt: Anadolu’nun Kültürlerine Bağlı bir Yazarım Elbet,” **Varlık Dergisi**, Cilt No 67, Sayı No 1106, (Kasım 1999), s.40.

Göçmen kadınlarının yaşam koşullarının ağırlığına Baykurt Telli Yol adlı eserindeki Gülten karakterinin şu sözleriyle dikkat çekmektedir:

“Asıl işi olan fabrikadan sonra gittiği yedek işi temizlikten gelir gelmez evin işleri başlıyor. ‘Of kolum! Of belim! Eşek gibi çalış, boyuna çalış, gene çalış: valla öldüm! Şu dünyada ben kıçımı yere koyup hiç dinlenmeyecek miyim? Ha ne olur gürültü etmeyin de bıcımık uyuyayım! Of başım ağrıyor! Valla, yorgun yorgun öleceğim ben, oooof!’”¹¹⁸

Yıllarca çalışıp didindikten sonra borçla da olsa Almanya’da bir ev sahibi olmayı başarabilen Kezik Ana, bu evi alabildiğine kendisi bile inanmamaktadır. Çünkü kadınların “eksik etek” diye küçümsendiği bir toplumda yetiştiği için kendisi bile başardıklarına inanamaz. Oysa bu evi almak onun için hiç de kolay olmamıştır. O bu ev ve çocuklarının geleceği için gözlerini bile feda etmeyi bilmiştir. Çocuklarının kendisi için ne kadar önemli olduğunu Kezik Ana şu sözleriyle kendince dile getirmektedir:

“On iki yıldır Yaşlılar Yurdunun bulaşğını yıkıyorum. Şu gözlerim bulaşık prillerinin buğusundan böyle oldu. Döktüm pirili kaynar suya. Buğusu gözüme doldu. Ama kazandığımı savurmadım. Bir daha evlenip sizlere üvey baba çilesi çektirmedim. İyi kötü bir ev aldım, kira vereceğime, aybölük borç veririm dedim. Belki biraz biliyordum sizin buraya kaynayıp kalacağımızı! Çok şükür, bin şükür, şehir de yardım etti, mis gibi oldu.”¹¹⁹

Kezik Acar’ın mücadelecisi ruhu o kadar kuvvetlidir ki Almanya’daki birçok kişi ve yakınları Kezik Acar’ın bu yönünü tanımakta ve takdir etmektedir. Bu özelliği özellikle romanın temel örgüsünü de oluşturan yıllar önce ölen ve mezarı Türkiye’de bulunan kocasını Almanya’ya getirme mücadelesini oluşturur. Bu mücadelesi esnasında önce çevresindeki Türklere akıl danışır, fikrini paylaşır. Onun gelen tüm olumsuz tepkilere bir yanıtı vardır. Kezik Ana mücadelesinde inatçıdır. Ama inatçılığı mantıksız değildir. Aksine oldukça mantıklı ve akılcıdır. Kendisi için önemli olan ve Almanya’daki diğer Türkler için de son derece faydalı olan mezarlık talebinin gerçekleşmesi için, Kezik Acar öncelikle sözü geçenleri bir araya toplamış, düşüncelerini tek tek almış, adeta bir meclis kurmuştur. Bu sırada çoğu kişi onu desteklerken, Abdullah Hoca ve onun temsil ettiği zihniyet, belki de bu fikir bir kadından çıktığı için ona karşı durmuşlar, onu uyarılmışlardır:

¹¹⁸ Fakir Baykurt, **Telli Yol** (1. Basım. İstanbul: Papirüs Yay mevi, Nisan 1998), s.36.

¹¹⁹ Fakir Baykurt, **Yarım Ek mek** (4. Basım. İstanbul: Adam Yayınları, 2002), s.37.

“Kime danışıp da böyle bir işe koyuldunuz Kezik Hanım? Siz bir kadın olarak buna izinli misiniz?... Müslüman ülkelerde kadının yeri, kocasının üç buçuk adım ardıdır! Böyledir kitabımızın ilkesi”¹²⁰

Ama tam da burada bir Fakir Baykurt kahramanı olan Kezik Ana’dan beklenen bir davranışla karşılaşılır: Başkaldırı. Kezik Ana haksızlığa, aşağılamaya boyun eğmek yerine erkek egemen toplumdaki hesap sorar:

“Bu ilkeden şu gün haberim oldu, kabul etmiyorum! Sizler erkektiniz, tam’lydınız neredeydiniz yirmi beş yıldır? Niçin bir Türk gömütlüğü kurdurmadınız?”¹²¹

Kezik Ana bu sert muhalefete rağmen oğlunu ve çok sevdiği gelini Petra’yı da yanına alarak memleket yollarına düşer. Orada her zamanki kurnazlığı, becerikliliğiyle ne yapıp edip çok sevdiği kocasının mezarını Almanya’ya getirir. Kezik Ana’ya göre ailesi artık Almanya’da olduğuna göre ailesinin reisi de orada olmalıdır. Böylece Kezik Ana Almanya’da yeni bir dönemi ve tartışmaları başlatmış olur. Kezik Ana’nın bu olayı çevresinde duyulmuş, onun ne kadar hırslı, tuttuğunu koparan bir insan olduğu kulaktan kulağa söylenmiş, bu yönüyle takdir edilmiş, hayranlık duyulmuştur.

Romanda Kezik Acar’ın bir diğer ve çok belirgin olarak karşımıza çıkan özelliği ise çok çağdaş ve anlayışlı bir anne modeli sergilemesidir. Öyle ki, Almanya’da yaşayan bir çok aile, kızlarının yanlış yola düşeceği endişesini güdüp, onlara kısıtlamalar getirirken, Kezik çok farklı davranmaktadır. O kızının bir almanla birlikte olduğunu öğrendiğinde sakın olmaya çalışarak kızını hırpalamamak için kendine verdiği telkinler ve kendisiyle olan monoloğu son derece ilginçtir:

“Hem de sakın üstüne atlayım, saçlarını yalayım, başını duvara çarpayım deme! Cahilliği eller yapsa kınarsın. Ellerde kınadığını kendin yapma! Sevi’dir insan düşer, ondan sonra yokuş yollar düz olur. Doğurduğun kıza da, oğlansa da uçar gider, tutamazsın! Akli erik atalar, yılanı tüğünce sığa! Demiş . İkincisi, sevene, sevişene yılanın dokunmaz. Sen yılan kadar da mı yoksun Topsal Kezik? Ağzı bozuk Kezik! Egemen ol sinirine!”¹²²

¹²⁰ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.121.

¹²¹ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.121.

¹²² Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.15.

Kezik Ana kızı için bu düşünceleri kafasından geçirip, onu kırmamaya ve üzmemeye çabalarken, küçük kızı Ayşe’de annesinin ne kadar verici ve çocuklarını anlamaya çalışan bir anne olduğunun farkındadır. Oysa çevresinde gördüğü diğer anneler onun annesi kadar evlatlarını anlamaya çalışmıyorlardır.

Bunun bilincinde olan Ayşe’de annesinin okumamışlığına rağmen bu kadar anlayışlı olmasına hayrandır. Ayşe annesini kendisine örnek almaktadır:

“Okumadığı okul, görmediği görgü kalmamış gibi, şu olgunluğa bak! Eğer seni bir kezik üzersem bana Ayşe demesinler! Ağabeyimi de üzersem de demesinler. Okullarımı bitirip yurt yuva sahibi olunca çocuklarıma ben de senin gibi iyi, güvenli olmazsam da Ayşe demesinler... Bu dünyada en eli öpülecek insansın Kezik Acar!”¹²³

Kezik Acar anlayışlı olduğu kadar okumaya da düşkündür. O her zaman okumak istemiş, fakat ne şartlar, ne de maddi imkanlar yüzünden bu isteğine bir türlü erişememiştir. Ama o okumanın önemini bilen biri olarak çocuklarını kız erkek demeden okutmuştur. Kezik Ana çocuklarının okumuşluğuyla gurur duymakta, kendi cahilliğinin pişmanlığını yaşamaktadır. Her fırsatta “Ah, okumuşluk gibisi var mı? Bileydim sizin gibi okumanın yollarını, hem de açık olaydı önüm”¹²⁴, diye sızlanmaktadır. Baykurt Kezik Ana’nın cahilliğine isyanında toplumsal bir yara olan kız çocuklarının okula gönderilmemesine parmak basmakta, sitemini ifade etmektedir.

Her ne kadar Kezik Ana aydın, anlayışlı biri ise de ilişkilerinde gelenekçi tavrı ağır basmaktadır. Kezik kızının bir Almanla birlikte olmasına anlayış gösterse de kızının ilişkisini Türk adet ve geleneklerine göre yaşamasını istemekte, diğer türlü bir ilişkiyi anlayışla karşılayamayacağını ona kesin bir dille söylemektedir:

“Yalnız bak adı batası, iki üç günlük değil, adam gibi sevi isterim! Yaşadıkça süreceksin! Pazara kadar değil, mezara kadar anladın mı? Hem de birbirinizin değerini bilerek! Kör topal saçını süpürge edeceksin. Pasaklı, masaklı, o da sana kurban olacak! İkiniz de ona göre dökün düşünün. Değilsen yanına uğramayın. Tıpkı masallardaki analar gibi iyi, masallardaki analar gibi de kötüyüm. Benim karşımda adımlarınızı denk atın.”¹²⁵

¹²³ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.27.

¹²⁴ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.139.

¹²⁵ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.18.

Kezik Ana'nın kızına söylediği sözler onun anlayışlı bir anne olduğu kadar otoriter yönünü de ortaya koymaktadır. Her ne kadar Kezik çocuklarına son derece anlayışlı davransa da, çocukları her türlü işlerini yaparken önce ona danışmaları gerektiğinin farkındadırlar. Gayet demokratik olan Kezik Ana ev içinde olsun, ev dışında olsun, tüm işleri hem organize eder, hem de herkese eşit görev ve haklar sunar. Bu yönüyle de çocukları tarafından sayılan, sözü dinlenen bir annedir.

Kezik Acar'ın Türkiye'ye geldiklerinde çevredeki insanların soruları karşısında çocuklarının nasıl cevap vermeleri gerektiğini otoriter bir havada dile getirişi, evde sözü geçen kişinin kendisinin olduğunu en iyi şekilde örneklendirmektedir:

“Aman yavrularım, beni iyi dinleyin! Benli bensiz tarla, bahçe satılık mı? Diye soran olursa, böyle konuları biz bilmeyiz, anamız bilir; bizim başımızda büyüğümüz odur deyin, aman yavrularım”¹²⁶

Kezik Ana'nın gelenekçi yapısı Almanya'ya karşı geliştirdiği tutumda da kendini gösterir. O her ne kadar uzun yıllardan beri Almanya'da yaşıyor ve buranın kurallarına şaşırtıcı derecede ayak uydurabiliyorsa da, gelenekçiliğini asla kaybetmemekte, tamamen Alman olmaya şiddetle karşı çıkmaktadır. Bu gelenekçi yönü oğlunun kız kardeşi Ayşe ile, Ayşe'nin Detlef'le olan ilişkisi hakkındaki konuşmalarında da yansımasını bulur:

“Zamanımızda her şey güzel değil. Ama inşallah senin güzel olur! Sevgili bacım, ağabeyin olarak bir şey isterim! Züppe Alman kızları gibi sokakta öpüşmek yok Detlef'le. Avrupa'nın batısında yaşıyoruz, ama ne olsa Türk'üz. Türklüğümü zü unutmadan, adam adam al getir arkadaşımı.”¹²⁷

Köklerine, geleneklerine bağlı olan Kezik Acar'ın Almanya'da yıllarca yaşamasına rağmen, vatan, memleket sevgisi hiçbir zaman azalmamış, her Türkiye'ye gelişinde vatanını ne kadar çok sevdiğini ve özlediğini hissetmiştir. Kezik Acar'a göre vatanın yerini hiç bir şey tutamamaktadır. Kezik Acar'ın bu duyguları bir nevi Almanya'da yaşayan tüm gurbetçilerin hisleridir. Gurbetçiler de Almanya'ya bir gün mutlaka geri dönmek amacıyla gitmişler, “ama kalma geri doğunca da bocalamadan, atması gereken adımları atmışlardır.”¹²⁸

¹²⁶ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.142.

¹²⁷ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.25.

¹²⁸ Sennur Sezer, “Köy Kökenli Emekçilerin Yazarı, Fakir Baykurt,” **Varlık Dergisi**, Cilt No 27, Sayı No 1106 (Kasım 1995), s.40.

Almanya’da işçi olarak çalışan tüm insanlarda görülen vatan, memleket sevgisi, Türkiye’ye geri dönüş umudu Kezik Acar’da da görülür. Kezik Acar kendince hep geri döneceği günün hayalini kurar, ama aslında bu pek de mümkün gibi görünmemektedir. Çünkü çocukları artık buraya çoktan yerleşmiş, hayatlarını kurmuşlardır bile. Kezik Acar da aslında bunun farkındadır, ama ümidini yitirmek istememektedir:

“Benim sorunlarım bitmez. Evin borcunu ödeyip bitirip, çocuklardan oturacak olursa onlara koyup, oturmayacak olursa, satıp yurda dönmek. Tabi çocuklar deyince Halil İle Emine’geli düşünüyorum sadece. Gymnasium’dan sonra Ayşe’yi de götüreceğim. Emine’ın evli iki çocuğu var. Damadın askerliğı iki ay sonra bitiyor. Karısının, çocuklarının başına gelir. Halil’e artık hiç karışmam. Gerçi henüz yüksek okulda okuyor, ama Alman’la evli; dönemez. Dönmesin.”¹²⁹

Kezik Acar’ın oğlu Halil bir Almanla evlenmiş, Kezik buna çok memnun olmuştur. O gelini Petra’yı çocuklarından ayırt etmez. Petra da mümkün olduğu kadar aile içi göreneklere uygun davranır. Petra bu Türk aile içinde rahattır ve bu aileyi sevmektedir, çünkü en başta Kezik olmak üzere tüm aile Petra’yı benimsemiştir. Kezik Acar’da her fırsatta gelinini sevdiğini hem diliyle hem de davranışlarıyla belli etmektedir:

“Dolaptan zeytin, peynir, reçel, yağ, Türk sucuğu çıkardı. Petra sever! Dedi içinden, güldü: oğlumun güzel eşi.”¹³⁰

Hatta Kezik çocukları yabancı bir eşle evli olan diğer annelerin aksine gelininin mutlu olmasını ister ve oğlunu bu konuda çaba göstermesi için tembihlemektedir. Türkiye’ye geldiklerinde Kezik oğlunu Petra’yı gezdirmesi için tatlı sert bir dille uyarmaktadır:

“Gezdir karımı! (...) Kendi bağımlıya da gidin! Belki asmalar duruyordur! Bakan belleyen olmadığı için üzümü yoktur ama ağaçlarda üç beş meyve bulunur. Götür gezdir yaşam arkadaşını.”¹³¹

Petra ile Halil’in evliliğı, Kezik Acar’ın bu evliliğı karşı takındığı tutum, Baykurt’un Almanlarla Türkler arasındaki ilişkiye bakışını yansıtır niteliktedir. Baykurt her iki tarafın da birbirlerinin haklarına, farklılıklarına saygı gösterdiği sürece uyumun mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Bu bakışını Petra karakteri olduğu kadar Emine karakteriyle de

¹²⁹ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.13.

¹³⁰ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.32.

¹³¹ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.154.

desteklemektedir. Emine Kezik Acar'ın en büyük kızı'dır. O bir Türk ile evlenmiş, Kezik Acar' a iki torun vermiştir. Emine sakin ve sessiz bir evlattır. Ancak ince yapısı, sarı saçlarıyla, modern tutumuyla eserde Almanya'da değişen Türk kadınının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kezik Acar diğer özelliklerinin yanı sıra çok da vefalı bir kadındır. O ne yapılan iyiliği unutmaz ne de yapılan bu iyiliğin altında kalır. Her ne kadar zor da olsa Kezik her Türkiye seyahatinde küçük büyük demeden herkese irili ufaklı hediyeler almaktadır:

“Kezik bavulları onardı bitirdi. İpleri sardı dürdü, gene içlerine koydu. Gidecek armağanları almaya hem para, hem vakit gerekiyor. Gömlek, bluz, şapka, çakmak, kalem, bol bol dolmakalem, defter, sarımsak ezeceği, ütü, elektrik feneri, buradan oraya götürüldüğünde işe yarayacak, makbule geçecek ne varsa, kendisi neler düşünüp aldıysa, bavullara çantalara yerleştirdi.”¹³²

Kezik Acar'ın bu hediyeleri almasındaki amaç aslında kendisinin ne kadar gururlu ve mağrur bir kadın olduğunu çevresine göstermektir:

“Hepsini gönlümle alıyorum! Onlar orada benden armağan bekliyor diye değil. Vardığımız zaman yüz tutarlılığı olur. Hepsi ayrı ayrı yemeğe çağırıyor. Dönerken de tarhana, bulgur, mercimek katıyor. Erik kurusu, elma kurusu katıyor. Altında mı kalayım?”¹³³

Çocukları bu hediyelere çok para harcadığını, bu paraları kazanırken ne sıkıntılar çektiğini ona hatırlattıklarında, Kezik onlara çalışmanın ve para kazanmanın tabii ki önemli olduğunu, fakat parayla saadetin olmayacağını söylemektedir:

“Paralar kazanmışsın, evler almışsın neye yarar; dirliğin bozulmuş, sevdiğin elinden uçup gitmiş!”¹³⁴

Kezik Acar'ın bu sözleri onun azla yetinmesini bilen, kanaatkar bir kişi olduğunu göstermektedir.

Kezik Ana'nın bir başka ve ilginç özelliği ise Türkiye'deki olaylara ve siyasi gelişmelere karşı kayıtsız kalmayıdır. Evlerinde yapılan sohbetler sık sık siyasete kayar.

¹³² Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.136.

¹³³ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s. 136.

¹³⁴ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, s.145.

Kezik Ana Türkiye’deki gelişmeleri dinler ve anlamaya çalışır. Onun 1 Mayıs kutlamalarına katıldığını öğrenen, bir nevi uyarı amaçlı evlerine gelen Abdullah Hoca’ya verdiği cevap kendisinin cahil ve kandırılacak bir kadın olmadığını, yaptığı işin gayet bilincinde olduğunu vurgulamaktadır:

“Çok sağ ol. Bizi de insan yerine koydun evimize geldin, sağ ol! Sade bugün değil, her zaman beklerim. Ancak izinle söylüyorum yanlış hadisleri doğru öğütler içine karıştırıp çoluk çocuğu yanıltma! 1 Mayıs bizim işçi bayramı. Biz her yıl kutluyoruz ve kutlayacağız. Bundan dine, devlete kötülük yok. Çocuk değiliz az çok dini, devleti biz de düşünürüz.”¹³⁵

Bu tür siyasi sorunlarla yakından ilgilenen birinin, yakınlarının, dostlarının da ondan farklı görüşlere sahip olması tabii ki düşünülemez. Onlar da Kezik gibi mücadeleci ve haklarını koruyan kişilerdir. Kezik Acar’ın yakın dostlarından biri olan Mahir Hoca’nın yaptığı konuşma hem bunu kanıtlamakta hem de Almanya’da yaşayan yurttaşlarımızın durum ve isteklerini açık bir şekilde dile getirmektedir:

“Bizler burada mevsimlik işçi değiliz. Türküz ama yıllardır Almanya’da yaşıyoruz. Almanya’nın bir parçasıyız. Ayaklarımızı yere daha sağlam basmalıyız. Çocuklarımız okullarda daha iyi yetişmeli. Gymnasium’un yabancı işçi çocukları için pek dar olan kapıları açılmalıdır. Gelecek kuşaklar öz yurdumuzdan, kültürümüzden kopmadan bu ülkenin uyumlu, eşit hak ve sorumluluk sahibi yurttaşları olacaklar. Bunun sorumluluğuna hazırlamalıyız onları. Meslekleri, politik bilinçleri olmalıdır. Haklarının ayırtında, görevlerinin bilincinde olmalıdırlar. İnsani kimliğinden koparan, kölece bir eritmeyi asla istemiyoruz. İnsanca, geliştiren, kaynaştıran, onurlu eşit uyum istiyoruz. Böylesi bir uyum, Almanya’ya güzellikler getirecek, onun dünyadaki saygınlığını artıracaktır.”¹³⁶

Kezik Ana’yı ana hatlarıyla kısaca tarif edecek olursak vazgeçemeyeceğimiz birkaç sözcük olacaktır. Açık görüşlü, anlayışlı, inatçı, cesur, akıllı, mantıklı, fedakar, demokratik ve bir yurt seven.

¹³⁵ Baykurt, a.g.e., s.120.

¹³⁶ Baykurt, a.g.e., s.334.

4. SONUÇ

3. Bölümde ayrıntılı olarak ele alınan Fakir Baykurt' un ' Irazca'nın Dirliği' eserindeki Irazca Kara ve ' Yarım Ekmek' eserindeki Kezik Acar karakterleri incelendiğinde ikisi arasında çok ilginç benzerlikler ve kaçınılmaz farklılıklar görülür.

Daha önce de belirtildiği gibi, Fakir Baykurt kendi yaşamında etkili olan kadınları, özellikle bunlar arasında en önemli yere sahip olan annesini eserlerinde yansıtmaktan kaçınmamıştır.

Cahil bir köylü kadını olan, ama tek başına göğüslediği yaşamın tüm zorluklarına rağmen, çocukları için her türlü fedakarlığı, sıkıntıyı göze alarak onları büyüten, okutan annesi Elif'in bu özellikleri her iki karakterde de görülür.

Irazca ve Kezik genç yaşta dul kalmış, çocuklarını ele güne muhtaç etmeden, gençliklerini çalışarak, didinerek, kadınlıklarını yaşamadan ama bundan hiç yüksünmeden çocuklarını büyütmişlerdir. Ancak Irazca Kara ve Kezik Acar'ın yaşam koşulları birbirinden farklıdır.

Irazca köy yerinde genç yaşta dul kalınca, 50'li yılların çalkantılı döneminde evde, harmanda, tarlada, durmadan çalışarak, geçimini sağlamaya, çocuklarını tek başına büyütüp okutmaya çalışmıştır. Bir taraftan da köyün erkek egemen toplum yapısı içinde dul bir kadının sıkıntılarını yaşamış, bunlarla mücadele etmiştir.

Kezik de Irazca gibi köy yerinde büyümüş, Demiryolcu Mustafa ile evlendikten sonra kasabaya yerleşmiştir. Ancak genç yaşta dul kalınca, köyüne dönmek yerine küçük yaştaki çocuklarıyla birlikte Almanya'ya göç etmiştir. Kezik tanımadığı, bilmediği yabancı bir ortamda yılmadan hayat mücadelesine girişmiş, çocuklarını kız erkek demeden okutmuş, onlara iyi bir yaşam sağlamıştır. Bu açıdan gerek Irazca gerek ise Kezik azimli, sabırlı, fedakar, mücadeleci ve çalışkan Anadolu kadını temsil ederler.

Hayatları boyunca yoksulluk içinde yaşayan Irazca ve Kezik çalışkandırlar, çünkü doyabilmek, yaşayabilmek için mutlaka çalışmak gerektiğinin bilincindedirler. Ama onlar asla aç gözlü, paracı insanlar değillerdir. Para sadece yetecek kadar olup, ele muhtaç etmeyecek kadar olsun onlar için yeterlidir. Onlar asla para için gururlarını ve namuslarını ayak altına aldırılmaz, hiç kimseden özellikle de düşmanlarından yardım kabul etmezler. Onlar birçok insanın yapamayacağı şekilde hem yoksul hem de gururlu olmasını çok iyi becermiş, hakkıyla hayatı yaşamayı tercih etmişlerdir.

Onlar için aileleri her şeyden önce gelmektedir. Ailelerine çok düşkündürler, evlatları ve torunları onlar için son derece kıymetlidir. Onun için de her iki kadın da ev hayatına büyük önem vermektedirler. Demokratik bir tutum içinde evdeki iş bölümünü ve organizasyonu başarıyla sağlarlar.

Ancak her ne kadar iş bölümünde demokratik de olsalar ilişkilerinde otoriterdirler. Son derece buyurgan, yönetici ve yönlendiricidirler. Bu özelliklerinden dolayı çocukları da annelerinin sözünden çıkmamaları gerektiğinin bilincindedirler. Onun için de her sorunlarında öncelikle annelerine danışır, onların fikirleri doğrultusunda hareket ederler. Çünkü her iki

kadın aynı zamanda akıllı ve bilgedir de. Bu açıdan da fikirlerine güvenilir, danışılır, saygı duyulur. Onların bilgelikleri ustaca ve akıllıcadır. Çevrelerine akıl danışır ama genellikle doğru bildiklerinden şaşmazlar. Her ikisi de olayların ne gibi sonuçlar doğurabileceğini kestirir, ona göre hareket edip yol yöntem bilen kadınlardır. Ancak Irazca bazen hayali bir tutum içindeyken, her zaman haklı olduğunu düşünmeyi yeğlerken, Kezik daha gerçekçi bir tutum içinde, zaman zaman kendi özeleştirisini yapmakta, ne istediğini, olup olmayacağını bilen bir kişiliktir.

Sevdiklerine karşı son derece yumuşak huylu, yufka yürekli ve sevecen olan bu iki yaşlı kadın dili de iyi kullanır, ağızları iyi laf yapar. Sevdiklerine karşı oldukça tatlı dillidirler. Onlar sadece evlatlarına ve torunlarına değil, aynı zamanda genelde Anadolu'da pek de öyle sıklıkla karşılaşamayacağımız türden gelinlerine de sevgiyle yaklaşırlar. Hatta Irazca gelini Hatça'ya kendi kızı gibi davranmaktadır. Kezik' in de Irazca' dan pek farkı yoktur. O da gelini Petra'yı, Alman olmasına rağmen, kızlarından ayırt etmemektedir. Her iki kadının da aslında kalpleri sevgiye açıktır.

Bu sevgi sadece evlatlarına ve yakınlarına karşı olmayıp her ikisi de devletini, memleketini, taşını, toprağını, insanını, hayvanını çok sevmekte, onlara gereken sevgi ve saygıyı göstermektedir. Topraklarına bu kadar bağlı olan bu iki kadının, törelerine ve geleneklerine bağlı olmaması kuşkusuz düşünülemez. Ancak Irazca törelere ve köklerine körü körüne bağlıyken ve törenin değişeceğine dair en ufak bir ümit beslemezen, Kezik törelere bağlı olmakla birlikte yaşam şartlarına da uyum göstermiştir.

Bu doğrultuda da iki kadının namus anlayışı farklılık göstermektedir. Irazca bu konularda çok katıdır. En ufak bir tavizi yoktur. Oysa Kezik daha modern ve açık görüşlüdür. O bulunduğu ortama mümkün olduğu kadar ayak uydurmaya çalışır. Bu anlamda ikisinin çocuklarıyla olan ilişkilerinin son aşaması da oldukça farklıdır. Irazca, Kara Bayram'ın geçim amaçlı şehir merkezine göçmesine şiddetle karşı çıkmış, yalnız kalmayı bile göze alarak köyde kalmayı seçmiştir. Kezik ise çocuklarının Almanya'dan kopamayacaklarını anladığında, onların bu isteğine saygı duyarak Almanya'da kalmayı kabul etmiştir.

Sevdiklerine karşı son derece vefakar, cömert, misafirperver olan bu kadınlar, düşmanlarına karşı da bir o kadar acımasızdırlar. Onlar düşmanlarının karşısında asla boyun eğmeyen, aksine onlara karşı neşeli görünüp, onları sevindirmeyen, gururlu ve mağrurdurlar.

Asla tehditlerden, zorbalıklardan korkmaz, aksine daha da güçlenerek mücadelelerini sürdürürler. Bu bağlamda Irazca ve Kezik farklı bir köylü kadını portresi çizmektedirler.

Türk Edebiyatında Fakir Baykurt' tan önce ele alınan köylü kadınları özellikle ezilen, mal gibi alınıp satılan, acı çeken kadınlardır. Oysa Fakir Baykurt' un iki kadın karakteri de haksızlığa, namussuzluğa, boşvermişliğe, cahilliğe, batıl inanca isyan eder, kendi haklarını gerek kamu alanında, gerek ise özel hayatlarında savunur, ararlar.

Bu bağlamda Fakir Baykurt'un gerek Türkiye de yazdığı Yılanların Öcü'ndeki Irazca'sının, Haçça'sının, Tırpan'daki Uluguş'unun, gerek ise Almanya da kaleme aldığı Duisburg Üçlemesi'ndeki Elif'inin, Kezik'inin, Sebahat'inin, direngenliğini ne dil, ne okuyazar olmamaları, ne de yabancıları oldukları koşullar engelleyebilmiştir. Değişen ekonomik koşullar ve ekonomik ilişkiler onların kişiliklerini yitirmelerine değil, aksine güçlenmelerine yol açmıştır.

Fakir Baykurt'un yazın yaşamı incelendiğinde, onun Türkiye'de kaleme aldığı eserlerinde 1950'li yılların siyasi, toplumsal, ekonomik sıkıntılardan doğan içgöçü, 70'li yıllardan sonra ise Anadolu kadınının, Göçmen hayatını, mücadelesini, kişilik değişimini anlattığı görülmüştür. Ancak Baykurt eserlerinde sadece tarihi sürecin bir tanığı olmakla kalmamış, aynı zamanda köylü kadının toplum için önemine dikkat çekerek, toplumsal değişime özendirme çabası da gütmüştür.

Bu açıdan Fakir Baykurt' un kadınları son derece cesur, yürekli, kendine güvenen, hayata ve insanlara, haksızlıklara, adaletsizliğe direnen güçlü bir karaktere sahip olan anaç bir köylü kadın portresi çizmektedirler. Onlar Baykurt' un yürekli, inançlı, kararlı, ve son derece dirençli karakterleridir.

Çalışmanın uygulama bölümünde "Irazca'nın Dirliği" ve "Yarım Ekmek" eserlerinde ele alınan, Irazca Kara ve Kezik Acar karakterleri belirgin özellikleri ve yaşamları, değişim ve gelişimleri açısından tek tek incelenmiştir. Eserlerdeki bu karakterler arasındaki benzer ve farklı yönler incelenerek, yazarın Almanya'ya gitmesiyle oluşan kadın karakterlerdeki değişimler tespit edilmiştir.

Bu alışma sonucunda da Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalında ve filoloji bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin bu iki eserdeki kadın karakterlerin incelenmesi sonucunda Türkiye'deki ve Almanya'daki kadın imajlarına eleştirel bir bakış kazanacağı ve bu çalışmanın Anadolu kadınlarının yurtta ve gurbette olan yaşayış ve görüşlerinin incelendiği eserlere kaynaklık edebileceği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Ertekin ve Diğerleri. **Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Andaç, Feridun. **Aydınlanmanın Işığında Sanat İnsanlarımız 3 Fakir Baykurt**. Birinci Basım. İstanbul: İDE Eğitim, Organizasyon Ltd. Şti., 1997.
- Andaç, Feridun. "Fakir Baykurt ile Koca Ren ve Romancılığı Üstüne Söyleşi," **Hürriyet Gösteri** 14,112: Mart 1990.
- Apaydın, Talip. "Fakir Baykurt'un Yazarlığı," **Öğretmen Dünyası** 22, 239: Kasım 1999.
- Arat, Necla. **Her Yönüyle Türkiye'de Kadın Olgusu- Kadın Gerçeğine Yeni Yaklaşımlar**. Say Yayınları, 1995.
- Arat, Necla. **Türkiye'de Kadın Olmak**. İstanbul: Say Yayınları, 1996.
- Arıburnu, Orhon Murat "Dieses Herz gehört euch", **Zeitschrift für Kulturaustausch**, Günther W. Lorenz, Yüksel Pazarkaya (Hrsg), Stuttgart, 1985, çev. için bkz. Gülsüm Uçar, "Kültürlerarası bir Gezgin: Şinasi Dikmen", 3. **Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri**, Eskişehir, 7-9 Mayıs, 2003.
- Arıcı, Kadir. **Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku**. Ankara 1997.
- Arseven, Veysel "Fakir Baykurt," **Ye dıtepe**, 15 Temmuz 1958.
- Ateş, Kemal "Fakir Baykurt' un Yapıtlarında Yerel Öğeler," **Çağdaş Türk Dili Dergisi** 9, 104 Ekim 1996.
- Atlan, Ömer Zühtü. **Cinsiyetler Arasında Eşit Davranma**. Avrupa Birliğinin Sosyal Politikaları ve Türkiye Semineri.
- Baykurt, Fakir. **Anadolu Garajı**. 4. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1979.
- Baykurt, Fakir. **Barış Çöreği**. 1. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.
- Baykurt, Fakir. **Benli Yazılar**. 1. Basım. İstanbul: Papirüs Yayınevi, Ekim 1998.
- Baykurt, Fakir. **Kara Ahmet Destanı**. 7. Basım. İstanbul: Adam Yayınları, Kasım 1990.
- Baykurt, Fakir. **Kavacık Köyünün Öğretmeni**. 1. Basım. İstanbul: Papirüs Yayınevi, Kasım 1999.

- Baykurt, Fakir. **Irazca'nın Dirliği**. 8. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999.
- Baykurt, Fakir. **On Binlerce Kağnı**. 4. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1980.
- Baykurt, Fakir. **Özüm Çocuktur**. 1. Basım. İstanbul: Papirüs Yayınevi, Temmuz 1998.
- Baykurt, Fakir. **Telli Yol**. 1. Basım. İstanbul: Papirüs Yayınevi, Nisan 1998.
- Baykurt, Fakir. **Tırpan**. 7. Basım. İstanbul: Adam Yayınları, Ocak 2000.
- Baykurt, Fakir. **Yarım Ekmek**. 4. Basım. İstanbul: Adam Yayınları, 2002.
- Baykurt, Fakir. **Yılanların Öcü**. 9. Basım. İstanbul: Adam Yayınları, Ocak 1995.
- Binyazar, Adnan "Fakir Baykurt'ta İnsan Gerçeği", **Varlık Dergisi** 4, 792: Eylül 1973.
- Bölükmeşe, Engin. "Fakir Baykurt'un Telli Yol Eserinde Türk ve Alman İmgeleri",
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Eskişehir, 2002.
- Çankaya, Necati. **Tarihi Süreç İçerisinde Türk Kadını**. 1. Basım. İstanbul: MKB Ajans,
Şubat 2003.
- Cumhuriyet' in 75. Yılı, **İç Göç Dalgası Büyüyor**. 2. Basım. İstanbul: Yapı Kredi Kültür
Sanat Yayıncılık, Şubat 1999.
- Dal, Güney. "Chronik der Auswanderung", **Eine nicht nur deutsche Literatur**, Irmgard
Ackermann, Harald Weinrich (Hrsg), München: 1986.
- Demirbaş, Timur. **Almanyadaki Türklerin Sorunları, Bunların Suça Etkileri**. Ankara
Üniversitesi Basımevi, 1990.
- Dizdaroğlu, Hikmet. "Fakir Baykurt'un Hikayeleri," **Türk Dili** 11, 123: Ekim 1961.
- Doğramacı, Emel. **Atatürk' ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını**. Atatürk
Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, 1993.
- Doğramacı, Emel. **Türkiye' de Kadının Dünü ve Bugünü**. Ankara: Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları, 1989.
- Ediz, Zerrin **Kadınların Tarihine Giriş**. İstanbul : Adım Yayıncılık, 1995.
- Enginün, İnci. **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**. İstanbul: Dergah Yayınları, 2005.
- Eroğlu, Hamza . **Türk İnkılap Tarihi**. Savaş yayınları, 1990.
- Frederking, M. **Schreiben gegen Vorurteile**, Express Edition, Berlin, 1985.

- Geçgel, Hulusi. **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**. 2. Basım. Ankara: Anı Yayıncılık, 2006.
- Gür, Metin. **Sütü Küstürmek; Almanya' da Anadolu Kadınları**. 1. Basım İstanbul: Günizi Yayıncılık, Aralık 2004.
- Güzel, M. Şehmus "Fakir Baykurt: Şu Almanya'da Ben! Anadolu'dan Gelmiş Şair," **Mülkiyeliler Birliği Dergisi** 20,116:Şubat 1990.
- Kandemir, Selahattin. **Türk Kadını Köylü Kadını**. 1.Basım. İstanbul: Halk Basımevi, 1936.
- Kandiyoti, Deniz ve Türköz Erder . **Türk Kadınının Sorunları**. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1981.
- Kartal, Bilhan Doyuran. **Batı Avrupa' da Dış Göç Sürecinin Güncel Boyutları**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Kaplan, Mevlüt. "Fakir Baykurt'un Edebiyatçı Kişiliği," **Öğretmen Dünyası** 22,239: Kasım 1999.
- Karul, Orhan. **Değişen Avrupa ve Göçmen Türkler – Gurbetçiler**. Yapı Kredi Yayınları, 1990.
- Kıbrıs, İbrahim. "**Başlangıcından Bugüne Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**", Ankara: İnkansa Ofset, 2000.
- Kızılkaya, Hüseyin **Anasoyluluktan Günümüze Kadın**. İstanbul : İlya Yayınevi, 2004.
- Kocadoru, Yüksel. " Almanca Konuşulan Ülkelerde Alman Dilinde Ortaya Çıkan Türk Edebiyatının Dünü ve Bugünü", **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 7, 1-2:1997.
- Kuruyazıcı, Nilüfer. " Almanya'da Oluşan Yeni Bir Yazının tartışılması", **Gurbeti Vatan Edenler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Mutluay, Rauf. **100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı (1908-1972)**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.
- Nutku, Hülya "Fakir Baykurt: Anadolu'nun Kültürlerine Bağlı bir Yazarım Elbet," **Varlık Dergisi** 67, 1106:Kasım 1999.
- Oğuz, Gürsel Yaktıl . **Toplumsal Yaşamda Kadın**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Onaran, Mustafa Şerif. "Fakir Baykurt' un Evinde" **Varlık dergisi** 4, 1123:Nisan 2001,
- Önal, Uğur. "Fakir Baykurt' a Beş Soru",**Dost** 9, 13 :Nisan 1962.

- Önertoy, Olcay. “**Cumhuriyet Döneminde Roman**”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Ünite 8, 1984.
- Özdemir, Emin “**Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler Yönelimler**”, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.
- Özkırımlı, Attila. **Çağdaş Türk Edebiyatı**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Pazarkaya, Yüksel. **Rosen im Frost- Einblicke in die türkische Kultur**, Frankfurt am Main: Büchergilde Gutenberg Verlag, 1989.
- Polat, Tülin. “ ‘ Öteki’ ler Anlatıyor”, **Hürriyet Gösteri**, İstanbul, Kasım 1992, Sayı 144.
- Sarıhan, Zeki. “Fakir Baykurt, Ayaklanan Öğretmenlerin Lideri,” **Öğretmen Dünyası Dergisi** 22, 239: Kasım 1999.
- Sezer, Sennur .“Köy Kökenli Emekçilerin Yazarı Fakir Baykurt,” **Varlık Dergisi** 27, 1106: Kasım 1995.
- Tezcan, Mahmut. **Cumhuriyetten Günümüze Türk Ailesinin Dünü, Bugünü, Geleceği**. Sosyo- Kültürel Açıdan, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi 2006.
- Tüzün, Gürel. **Ana Britannica Ansiklopedisi** 3, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2004.
- Unat, Nermin Abadan. **Göç ve Gelişme**. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi İskan ve Şehircilik Enstitüsü, 1976.
- Unat, Nermin Abadan. **Türk Toplumunda Kadın**. Sosyal Bilimler Derneği, 1982.
- Uslu, Salim ve Giacomina Cassina. **Türkiye’ den Avrupa’ ya Göç**. 1. Basım. Ankara: Hak- İş Eğitim Yayınları, Kasım 1999.
- Uyar, Bahattin .“Fakir Baykurt ve Ölüm,” **Öğretmen Dünyası** 22, 239: Kasım 1999.
- Yücel, Hasan Ali. Türk Edebiyatına Kendi Giren Köylü, **Cumhuriyet Gazetesi** 27 Mart 1997, Kitap Eki.
- Andaç, Feridun. “**Fakir Baykurt Hakkında**” www. Adanasanat. Com723 k 17 Aralık 2005.
- Başaran, Mehmet. “Fakir Baykurt’ la Söyleşi,” www.adanasanat.com/23k_27.12.2005; bu konuda ayrıca bkz. Ertekin Akpınar ve Diğerleri, “ **Tanzimat’ tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**”, Cilt 1, Yapı Kredi Yayınları, 2001, İstanbul, s.156,157.
- Gümüş, Semih “**Fakir Baykurt ile Söyleşi**” www. Adanasanat. Com/23 k 17 Aralık 2005.
- Halkın Sanatçısı, Halkın Öğretmeni: Fakir Baykurt, **Tavır** (Ekim 2005)
www.grupyorum.net/tavir/goruntu.php?makale-id=662&s_govde=&s_sayi_id=&
- <http://www.milliyet.com.tr/ozel/kitap/040505/02.html><http://www.milliyet.com.tr/ozel/kitap/040505/02.html>

Sanat, edebiyat, şiir, öykü, söyleşi www.adanasanat.com/23k 17 Aralık 2005.

Tavır, Ekim 2005 (Makale) www.grupyorum.Net/tavir/goruntu.Php?Makale-id=662
8.5 govde= sayı id